

**Кыргыз Республикасынын
Улуттук банкы**

2020-жыл жыйынтыгы боюнча

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН
ТУРУКТУУЛУГУ ЖӨНҮНДӨ
ОТЧЕТ**

2021-жылдын июнь айы

Бишкек

РЕДАКЦИЯЛЫК КЕҢЕШ

Төрага	Жениш Н.
Кеңештин мүчөлөрү	Тезекбаева А. Айдарова А. Каракожаев А. Лелевкина Э. Султанкулов И.
Жооптуу катчы	Абдырахманов М.

МАЗМҮНҮ

Уюштуруучу: Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
Басылма Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинде 2012-жылдын 17-августунда
каттоодон өтүп, № 1863 күбөлүккө ээ болгон

© Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, 2021

Басылманы Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын уруксатысыз кайсы болбосун формада, кандай болбосун каражаттар аркылуу басып чыгарууга жана таркатууга жол берилбейт. Кайра басып чыгарууда жана которууда “Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет” басылмасына милдеттүү түрдө шилтеме келтирүү зарыл.

Басылманын мазмунуна тиешелүү суроолор менен төмөнкү дарекке кайрылууга болот:

Бишкек шаары, Чүй проспекти, 168

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы

Финансылык туруктуулукка мониторинг жүргүзүү бөлүмү

телефону: (+996 312) 61-22-46

факс: (+996 312) 61-07-30

электрондук почта: mabdyrahmanov@nbkr.kg

Басылма жылына 2 жолу кыргыз, орус жана англис тилдеринде басылып чыгат.

Отчеттогу статистикалык, аналитикалык жана эсептик маалыматтар/баа берүүлөр 2020-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча келтирилген.

Бул басылмада колдонулган эсепке алуу ыкмалары же мурдагы маалыматтар өзгөрүшү мүмкүндүгүнөн улам, буга чейин жарыяланган маалыматтар өзгөртүлүшү ыктымал, демек 10 жыл ичиндеги маалыматтарга өзгөртүү киргизилиши мүмкүн.

Сандар тегеректелишинен улам, суммасын эсептөөдө акыркы катардагы эсептерде дал келбестиктер келип чыгышы мүмкүн.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын башка басылмалары

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын жылдык отчету

Басылма Улуттук банктын өткөн жыл ичинде аткарган иши жөнүндө толук маалымат камтылган отчету болуп саналат. Отчетто экономиканын реалдуу секторундагы, финансылык жана тышкы секторлордогу өзгөрүүлөргө баа берүүлөр, Улуттук банктын акча-кредит чөйрөсүндө, банк жана төлөм системалары, банк эмес финансы-кредит уюмдары секторунда кабыл алган чечимдери жана иш-аракеттери тууралуу маалымат, анын ичинде финансылык отчет, Улуттук банк жөнүндө жалпы маалымат жана статистикалык тиркемелер камтылат. Басылма мамлекеттик, расмий жана англис тилдеринде басылып чыгат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын бюллетени

Басылмада Кыргыз Республикасынын негизги макроэкономикалык жана финансылык көрсөткүчтөрү боюнча статистикалык маалымат камтылат. Улуттук банктын расмий интернет-сайтында мамлекеттик, расмий жана англис тилдеринде жарыяланат.

Акча-кредит саясаты жөнүндө отчет

Отчет аркылуу коомчулукка Улуттук банктын инфляциянын негизги факторлору жана Кыргыз Республикасынын тышкы жана ички чөйрөлөрүндө экономикалык жагдайдын өнүгүүсүнө баа берүүлөрдү иликтөөнүн жана болжолдоолордун негизинде акча-кредит саясаты чөйрөсүндө кабыл алынган чечимдери тууралуу маалымат берилет. Улуттук банктын расмий интернет-сайтында мамлекеттик, расмий жана англис тилдеринде жарыяланат.

Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми

Басылмада тышкы сектордун өнүгүү тенденциялары чагылдырылат жана анда төлөм теңдеми, тышкы соода жүргүзүү, эл аралык камдар, тышкы карыз жана эл аралык инвестициялык позициялар, ошондой эле төлөм теңдемин түзүүдө колдонулуучу метамаалыматтар жана маалымат базасы камтылат. Чейрек сайын - февраль, июнь, август, ноябрь айларында кыргыз, орус жана англис тилдеринде басылып чыгат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ченемдик актылары

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы тарабынан кабыл алынган жоболор, нускоолор жана башка ченемдик укуктук актылар. Журнал болжолу менен ай ичинде бир жолу мамлекеттик жана расмий тилдерде басылып чыгат.

Улуттук банктын басылмалары бекитилген тизмеге ылайык таркатылат, ошондой эле Улуттук банктын расмий интернет-сайтында www.nbkr.kg/Басылмалар дареги боюнча жайгаштырылат.

МАЗМУНУ

КИРИШҮҮ	6
НЕГИЗГИ ТЫЯНАКТАР	8
I. МАКРОЭКОНОМИКАЛЫК ЖАНА ФИНАНСЫЛЫК КОНЪЮНКТУРА	9
1.1. Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер	9
1.2. Финансы секторунун түзүмү	16
1.3. Финансы рынокторунун абалы.....	18
1.4. Кыймылсыз мүлк рыногу.....	21
II. БАНК СЕКТОРУ	27
2.1. Банк секторун өнүктүрүүнүн негизги тенденциялары.....	27
2.2. Банк секторунда орун алган тобокелдиктер.....	30
2.2.1. Кредиттик тобокелдик	30
2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги.....	37
2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги.....	38
2.2.4. Валюта тобокелдиги.....	39
2.2.5. Пайыздык тобокелдик.....	41
2.2.6. “Дуушарлануу” тобокелдиги	42
2.2.7. Өлкөлүк тобокелдик	43
2.3. Банк секторун “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү	45
2.3.1. Кредиттик тобокелдикти “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү.....	45
2.3.2. Ликвиддүүлүк тобокелдигин “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү.....	46
III. БАНК ЭМЕС ФИНАНСЫ-КРЕДИТ УЮМДАРЫ	48
3.1. Негизги тенденциялар	48
3.2. Банк эмес финансы-кредит уюмдарынын тобокелдиктери	51
3.3. БФКУ секторун стресс-тесттен өткөрүү.....	55
БФКУнун кредиттик тобокелдигин стресс-тесттен өткөрүү.....	55
IV. ТӨЛӨМ СИСТЕМАЛАРЫ	57
V. БАНК СЕКТОРУНУН ИШИН ЖӨНГӨ САЛУУНУ ӨРКҮНДӨТҮҮ	61
ГЛОССАРИЙ	67
КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ	68

КИРИШҮҮ

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет Улуттук банк тарабынан 2012-жылдан тартып жарыяланып келет. Отчеттун негизги максаты – коомчулукка республиканын финансы системасынын туруктуулугуна жалпы баа берүү жөнүндө маалымдоо саналат.

Финансылык туруктуулук дегенден улам финансылык тең салмаксыздык жана таасирлер орун алган шартта да финансылык ортомчулук милдетин аткарууга өбөлгө түзгөн финансы мекемелеринин, финансы рынокторунун жана төлөм системаларынын жөнгө салынган жана үзгүлтүксүз ишин түшүнүү зарыл.

Жүргүзүлгөн мониторингдин жана финансылык туруктуулукка талдап-иликтөөлөрдүн натыйжалары Улуттук банк акча-кредит саясатынын негизги багыттарын иштеп чыгууда жана банк ишин жөнгө салууда, ошондой эле Кыргыз Республикасынын финансы-кредит уюмдарын өнүктүрүү стратегияларын иштеп чыгууда эске алынат.

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет финансы рыногунун катышуучулары жана финансылык туруктуулук маселелерине кызыгуусун арткан жактар үчүн каралган.

КЫСТЫРМАЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

1-кыстырма. Турак жай менен камсыз болуу индекси	25
2-кыстырма. Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүүсүнүн банк секторуна таасирин стресс-тесттен өткөрүү	26
3-кыстырма. Коммерциялык банктардын кардарларын кредиттөө боюнча иликтөөлөрдүн жыйынтыктары	34
4-кыстырма. Коммерциялык банктардын ири кардарларын иликтөө жыйынтыктары.....	35
5-кыстырма. Кредиттик жана валюта тобокелдиктери	40
6-кыстырма. Концентрациялануу индексинин негизинде БФКУ системасынын ишине баа берүү.....	53

НЕГИЗГИ ТЫЯНАКТАР

2020-жылы COVID-19 коронавирус инфекциясынын кеңири тарап кетиши дүйнөлүк экономиканын өнүгүү келечеги начарлашы мүмкүндүгүн эске алуу менен дароо кароого алууну шарттады. Көпчүлүк өлкөлөрдө пандемиядан улам алгылыксыз шарттардын натыйжасында тармактардын кеңири чөйрөсү жабыр тартты, бул өндүрүштүк-сатуу ишинин бузулушуна жана карантиндик чектөөлөрдү киргизүүнүн натыйжасында суроо-талаптын төмөндөшүнө байланыштуу келип чыккан. Финансылык жана чийки зат рынокторунда өзгөрүүлөрдүн кескин өсүшү байкалган, бул өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдүн улуттук валюталарынын алмашуу курсуна басым жасап, инфляцияны шарттаган. Дүйнө жүзүнүн көпчүлүк өлкөлөрүнүн өкмөттөрүнүн жана борбордук банктарынын монетардык жана фискалдык чаралар аркылуу колдоо көрсөтүүсү глобалдуу финансылык рыноктордо жагдайды турукташтырууга өбөлгө түзгөн.

COVID-19 пандемиясы өлкөбүздүн да экономикалык жигердүүлүгүнүн басаңдашына таасирин тийгизди. Экономиканын төмөндөшүнө соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдүн жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн коронавирус инфекциясынын андан ары тарап кетишине жол бербөө боюнча чаралары негизги таасирди тийгизген, алар өлкөдө экономикалык жигердүүлүктүн кыскарышын шарттаган.

COVID-19 тарап кетишинен улам терс экономикалык кесепеттердин калкка жана финансы-кредит уюмдарына таасирин жеңилдетүү максатында Улуттук банк тарабынан финансылык кызматтардын үзгүлтүксүз сунушталышын камсыздоого жана керектөөчүлөрдүн укугун коргоого багытталган бир катар жөнгө салуу чаралары кабыл алынган.

Улуттук банк туруктуу негизде түптөлгөн жагдайды байкоого алып, финансы-кредит уюмдарынын ишин өз убагында жөнгө салып турган. Банктык кызматтар толук көлөмдө жана санитардык нормаларды сактоо менен сунушталган. Банк секторуна карата белгилүү бир тобокелдиктер орун алып турган, бирок алардын деңгээли жол берилген чекте болуп, бүтүндөй финансы секторунун туруктуулугуна коркунуч келтирген эмес.

Системалуу мааниге ээ жана маанилүү төлөм системаларында тобокелдик деңгээли, Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында жана төлөм системаларынын эрежелеринде каралган тобокелдиктерди тескөө механизмдеринин, сакталып турган жогору ликвиддүүлүк деңгээлинин, камсыздандыруу депозиттер системасынын жана алдын ала төлөмдөрдүн эсебинен, ошондой эле Улуттук банкка караштуу өзгөчө кырдаал/өзгөчө абал боюнча эпидемиологиялык жагдайда төлөм системасынын үзгүлтүксүз ишин камсыздоо боюнча ыкчам чара көрүү штабынын айрым чечимдеринин эсебинен төмөн чекте катталган.

I. МАКРОЭКОНОМИКАЛЫК ЖАНА ФИНАНСЫЛЫК КОНЬЮНКТУРА

1.1. Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер

2020-жылдын жыйынтыгы боюнча азык-түлүк товарларына баанын жогорулашын шарттаган ички суроо-талап сыяктуу эле, тышкы сектор тарабынан да ар кандай кескин жагдайлардан улам, бир катар монетардык эмес факторлордун таасиринде инфляция арымынын тездеши байкалган.

Байкоого алынган мезгилде COVID-19 пандемиясынын жайылышына жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтү менен өнөктөш өлкөлөр тарабынан коронавирус инфекциясы жайылышына каршы киргизилген чектөө чараларына байланыштуу, экономикалык жигердүүлүктүн терс динамикасы белгиленген. Ошондой эле IV чейректеги социалдык-саясий жактан ыңгайсыз абал өлкө экономикасына кошумча терс таасирин тийгизген.

Тышкы шарттар

2020-жылы COVID-19 пандемиясынын глобалдуу жайылышы дүйнөлүк экономиканын өнүгүү келечегин начарлоо жагына тез арада кайра карап чыгууга аргасыз кылды. Пандемия шарттарында көпчүлүк өлкөлөрдүн көптөгөн тармактары жабыркады, бул карантин чараларынын натыйжасында, өндүрүү-өткөрүү жагында иш ырааттуулугунун бузулушуна жана суроо-талаптын төмөндөшүнө байланыштуу орун алган. Натыйжада, дүйнөдө финансы жана чийки зат рынокторунда волатилдүүлүктүн кескин өсүшү байкалып, өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдүн улуттук валютасынын алмашуу курсуна кысым көрсөткөн. Ошол эле учурда дүйнөнүн ири өлкөлөрүнүн өкмөттөрү жана борбордук банктары тарабынан тездик менен масштабдуу монетардык жана фискалдык колдоо чараларынын көрүлүшү глобалдуу финансы рынокторундагы жагдайды бир аз турукташтырууга өбөлгө түзгөн.

2020-жылы Казакстан экономикасы тышкы жана ички экономикалык алгылыксыз шарттардын таасиринде калыптанган. Дүйнөлүк мунай рыногундагы баалардын болуп көрбөгөндөй төмөндөшү Казакстандагы мунай өндүрүшүнүн кескин төмөндөшүнө алып келген, бул экономикасы мунай-газ рыногунан көз карандылыгына байланыштуу өлкө үчүн негизги тышкы чакырык болгон. Ал эми коронавирус инфекциясынан улам карантин чараларынын киргизилиши жана анын натыйжасында кандайдыр бир деңгээлде дээрлик бардык тармактарга таасирин тийгизген экономикалык жигердүүлүктүн басаңдашы ички чакырык болгон. 2020-жылдын жыйынтыгында Казакстандын ИДӨсү 2,6 пайызга төмөндөгөн. Инфляциялык кысым жогорулашына жана азык-түлүккө баанын андан ары да көтөрүлүү тобокелдиги күчөшүнө байланыштуу, Казакстан Улуттук банкы эсептик ченин 9,00 пайыз өлчөмүндө сактап калган.

Ал эми Кытай 2020-жылы 2,3 пайыз өлчөмүндө өсүш белгиленген дүйнөдөгү жалгыз мамлекет катары катталган. Кытай экономикасы рецессияга жол бербей, салыштырмалуу тез калыбына келүүгө жетишкен, буга экономикалык жигердүүлүктү калыбына келтирүү үчүн, өлкө өкмөтүнүн бир катар колдоо чаралары, ошондой эле өзүн-өзү обочолонтуу талаптары жана вирустун жайылышын токтотуу максатында, калкты көзөмөлдөө саясаты өбөлгө түзгөн. Бирок, экономикалык жигердүүлүктүн алгылыктуу динамикасына карабастан, АКШ менен пикир келишпестиктерге жана Кытай үчүн ири экспорттук рынок болуп саналган АКШ экономикасындагы рецессияга, ошондой эле дүйнөдө коронавирус инфекциясы менен ооругандардын саны улам өсүп жаткан өлкөлөрдүн экономикасынын көпчүлүк бөлүгүнүн жабык экендигине байланыштуу, Кытай экономикасы үчүн тобокелдиктер жана белгисиз жагдайлар сакталып калууда.

Ошондой эле COVID-19 пандемиясынын Россия экономикасына таасири да масштабдуу болгон жана тышкы экономикалык шарттардын (мунайга суроо-талап жана баанын түшүүсү) начарлашы сыяктуу эле, Россияда чектөө чараларынын киргизилиши жана экономикалык жигердүүлүктүн төмөндөшү аркылуу да ишке ашырылган. Пандемия шарттарында Россия банкы негизги ченин жылдык 6,25 пайыздан 4,25 пайызга чейин төмөндөтүүнү уланткан. Өлкөдө кризистин натыйжаларына каршы көрүлгөн фискалдык жана монетардык чаралар 2020-жылдын экинчи жарымында экономиканын бир аз жанданышына алып келген. Ал эми эл аралык эксперттер дүйнөлүк экономиканын калыбына келүү белгилерине жана мунай баасынын өсүшүнө таянып, өлкө ИДӨсүнүн орто мөөнөттүү мезгилде калыбына келишин болжолдоодо.

Ички шарттар

Ички дүң өнүм

2020-жылы Кыргыз Республикасынын экономикасына ички саясий абал менен катар эле, кыйла начарлаган тышкы шарттар да олуттуу таасирин тийгизген. Мында өнөктөш өлкөлөр жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан коронавирус инфекциясынын жайылышына бөгөт коюу боюнча тиешелүү чаралардын көрүлүшү, алар өз кезегинде март айынан тартып бүтүндөй отчеттук жыл бою экономикалык жигердүүлүктүн төмөндөшүнө алып келген, жана экинчи жарым жылдыкта өлкөдө түзүлгөн туруксуз саясий абал экономиканын төмөндөшүн шарттаган негизги факторлордон болгон. Натыйжада, 2020-жыл жыйынтыгы боюнча ИДӨнүн төмөндөө арымы өткөн жылдын тиешелүү мезгилине (2019-жылдын январь-декабрь айларында өсүш арымы 4,6 пайызды түзгөн) салыштырганда, (-) 8,6 пайыз чегинде катталган.

Отчеттук мезгилде “Кумтөр” ишканасындагы өндүрүш көлөмүнүн өсүш арымы 2019-жылдагы 11,5 пайызга салыштырганда, (-) 4,8 пайызды түзүп, терс мааниде түптөлгөн. “Кумтөр” алтын кенин казып алуу ишканаларын эске албаганда, ИДӨнүн төмөндөшү 9,0 пайызды (2019-жылдын январь-декабрь айларында – 4,1 пайыз өсүш) түзгөн. ИДӨ дефлятору 5,8 пайыз өлчөмүндө оң мааниде түптөлгөн, бул 2019-жылдын январь-декабрь айларындагы (3,9 пайыз) ушул көрсөткүчтөн 1,9 пайыздык пунктта жогору.

Экономиканын начарлашына, негизинен, соода (-2,8 п.п.), курулуш (-1,5 п.п.), өнөр жай (-1,4 п.п.) жана транспорт (-1,2 п.п.) сыяктуу секторлор терс салымын кошкондугу белгиленген.

Соода чөйрөсүндө 2019-жылдын январь-декабрь айларына салыштырганда 15,7 пайызга төмөндөө дүң (18,4 пайызга) жана чекене (15,4 пайызга) соода жүргүзүү көлөмүнүн кыскарышы менен шартталган.

Ал эми курулуш тармагында дүң өнүмдүн 15,9 пайызга төмөндөшүнө 2019-жылдын январь-декабрь айларына салыштырганда ички (18,9 пайызга) жана тышкы (38,8 пайызга) каржылоо булактары эсебинен негизги капиталга инвестиция көлөмүнүн азайышы түрткү берген. Саламаттыкты сактоо тармагын кошпогондо, экономикалык иштин бардык түрлөрүнүн курулуш объектилеринде негизги капиталга инвестиция көлөмүнүн кыскарышы байкалган.

Өнөр жай өндүрүшүнүн көлөмүнүн 2019-жылдын январь-декабрь айларына салыштырмалуу 7,5 пайызга азайышы мунай зат, текстиль өндүрүшүнүн, кийим жана бут кийим, тери жана булгаарыдан жасалган буюмдарды, жыгач жана кагаз буюмдарын өндүрүү, полиграфиялык иш ж.б. көлөмүнүн кыскарышы менен шартталган. Муну менен катар эле фармацевтикалык жана химиялык продукцияларды өндүрүү көлөмү жогорулагандыгы белгиленген.

2020-жылдын жыйынтыгында транспорт секторунда 30,9 пайыз өлчөмүндө төмөндөө динамикасы байкалган, бул ички жана тышкы транспорт байланышын кыйындаткан чектөө чаралары киргизилишинен улам келип чыккан.

Отчеттук жылдын жыйынтыгы боюнча мал чарба продукциясын өндүрүү көлөмүнүн (2,0 пайызга) өсүшү эсебинен 2019-жылга салыштырганда 1,1 пайызга бир аз көбөйүп, айыл чарба сектору гана алгылыктуу өсүш арымын көрсөткөн.

1.1.1-таблица. Иштин айрым бир түрлөрүнүн ИДӨгө салымы

	2019-ж.			2020-ж.		
	Салыш- тырма салмагы, пайыздар	Өсүш арымы, пайыздар	Өсүшкө салымы, пайыздык пунктар	Салыш- тырма салмагы, пайыздар	Өсүш арымы, пайыздар	Өсүшкө салымы, пайыздык пунктар
ИДӨ	100	4,6	4,5	100	-8,6	-8,6
Айыл чарба, токой чарбасы жана балык уулоочулук	11,7	2,5	0,3	13,5	1,1	0,1
Өнөр жайы	19,0	6,6	1,2	21,2	-7,5	-1,4
<i>Пайдалуу кендерди казып алуу</i>	1,9	22,2	0,2	1,6	-22,4	-0,4
<i>Иштетүү өндүрүшү (Кайра иштетүү өнөр жайы)</i>	14,7	7,8	1,1	17,0	-7,2	-1,1
<i>Электр энергиясы, газ, буу жана тазаланган аба менен камсыздоо (жабдуу)</i>	2,2	-3,7	-0,1	2,3	2,7	0,1
<i>Суу менен камсыздоо, тазалоо, калдыктарды иштетүүчү жана кайра пайдалануучу чийки затты алуу</i>	0,2	-3,8	-0,01	0,2	-2,1	0,00
Курулуш	9,5	10,7	1,0	8,3	-15,9	-1,5
Көрсөтүлгөн кызматтар	46,5	3,2	1,5	46,2	-10,0	-4,7
<i>Дуң жана чекене соода; автоунааларды жана мотоциклдерди оңдоо</i>	17,6	5,9	1,1	16,2	-15,7	-2,8
<i>Транспорт иш чөйрөсү жана жүктөрдү сактоо</i>	4,0	4,2	0,2	3,0	-30,9	-1,2
<i>Маалымат жана байланыш</i>	2,7	-0,5	-0,01	2,7	-3,9	-0,10
<i>Башкалар</i>	22,3	1,2	0,3	24,4	-2,6	-0,6
Азык-түлүктөн таза (субсидияларды эсептен алып салуу менен) салыктар	13,3	4,6	0,7	10,8	-8,6	-1,1

Булагы: КР УСК

Инфляция

Жалпысынан, өлкөдө түптөлгөн инфляциянын калыптанышы, негизинен, COVID-19 пандемиясынын жайылышына байланыштуу киргизилген чектөө чараларынын натыйжасы сыяктуу монетардык эмес факторлордун таасири менен шартталган. Бул импорттук азык-түлүк товарларынын кымбатташына, АКШ долларынын курсунун бүтүн дүйнөдө бекемделишине, ошондой эле дүйнөлүк азык-түлүк товарларына баалардын жогорулашынан улам, азык-түлүктүн айрым түрлөрүнө баалардын өсүшүнө алып келген.

Бир катар монетардык эмес факторлордун инфляцияга тийгизген олуттуу таасирине карабастан, Улуттук банк инфляция деңгээлин акча-кредит саясатынын орто мөөнөттүү көрсөткүчтөрүнүн чегинде кармап турууга жетишкен. Ошентип, 2020-жылы инфляциянын жылдык орточо көрсөткүчү 6,3 пайызды түзгөн, ал эми инфляциянын жыл ичиндеги өсүш арымы 3,2 пайыздан 9,7 пайызга чейинки диапазондо өзгөрүлүп турган. Ал эми рыноктук инфляция орточо өсүш арымын сактап, 2020-жылдын жыйынтыгы боюнча 3,4 пайызды түзгөн. Азык-түлүктөн башка товардык топко жана акы төлөнүүчү кызматтарга баа индекси жылдык мааниде КБИге, тиешелүүлүгүнө жараша, (+) 0,7 п.п. и (+) 0,5 п.п. өлчөмүндө бир аз салым кошкон.

Улуттук банк экономикалык жана саясий катаал шарттарда баа туруктуулугун камсыз кылууга жана өлкөдө финансы системасынын туруктуулугун сактоого багытталган саясатты жүргүзгөн. Мында Улуттук банктын акча-кредит саясатынын инструменттери, жалпысынан, экономикалык жигердүүлүккө өбөлгө түзүүгө багытталгандыгын белгилөөгө болот.

1.1.1-график. Кыргыз Республикасында КБИ (жыл башынан тартып өткөн жылдын тиешелүү мезгилине карата топтолмо)

Булагы: КР УСК

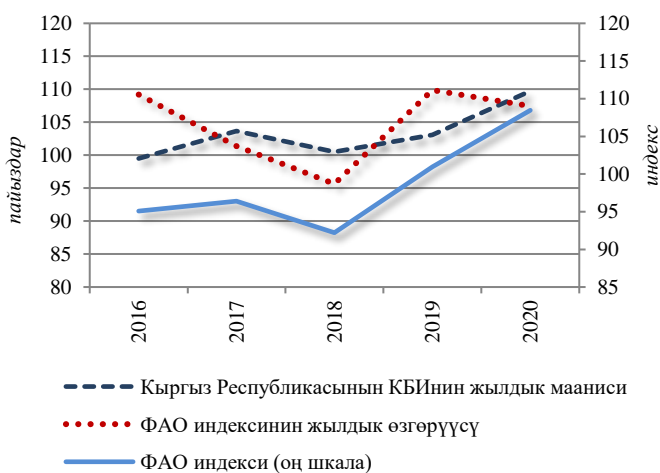
баалардын жалпы деңгээлине кыйла салым кошкон, ошол эле учурда алар керектөө куржунунда салыштырмалуу көбүрөөк үлүштү ээлеген.

Эт азыктарына баалардын динамикасына Кыргызстандан коңшу өлкөлөргө эт жана тирүү мал экспорту жогорулагандыгы таасирин тийгизген.

Азык-түлүк товарларын эске албаганда, керектөө товарларынын жана кызматтарынын баасынын калыптанышы салыштырмалуу туруктуу болуп эсептелет жана Улуттук банктын максаттуу көрсөткүчүнө жакын 5-7 пайыз чегинде сакталып турат.

Жогоруда белгиленгендерди жана дүйнөлүк азык-түлүк рынокторундагы жагдайды эске алуу менен 2021-жылы азык-түлүккө карата дүйнөлүк баалардын жогорулашына байланыштуу, импорттолуучу негизги азык-түлүк товарларына баалардын волатилдүүлүгү боюнча айрым бир тобокелдиктер орун алышы күтүлөт.

1.1.2-график. Кыргыз Республикасында КБИ жана ФАО индексинин динамикасы

Булагы: КР УСК, www.fao.org

Инфляциянын тездеши, негизинен, 2020-жыл ичинде айрым мезгилдерде азык-түлүк товарларына баалардын (+17,6 пайызга) кескин жогорулашы менен шартталган. Жалпысынан, “нан азыктары жана акшактар”, “эт”, “майлар жана тон майлар” топторуна баалардын өсүшү жылдык мааниде КБИнин өсүшүнүн 60,8 пайызынан ашыгын ээлеген. Бул сунуш жана импорт бааларынын динамикасы сыяктуу факторлордун таасиринен улам келип чыккан, ошол эле учурда тамак-аш азыктарына баалар өндүргөн өлкөлөрдө да кыйла кымбаттаган. Азык-түлүк товарлары тобунун ичинен эт азыктарынын жылдык мааниде 23,3 пайызга (КБИге +2,4 п.п. салым) кымбатташы

2020-жылдын экинчи жарымынан тартып, ФАО азык-түлүк бааларынын индекси дан эгиндерине жана өсүмдүк майларына котировкалардын өсүшүнөн улам, жогорулоо динамикасын көрсөткөн. Отчеттук жылдын экинчи жарымынан тартып өсүмдүк майларына баанын кескин жогорулашы ири өндүрүүчү өлкөлөрдөн түшүүчү сунуштун кыскарышы менен шартталган.

Мындан тышкары, Россияда жана Украинада күн караманын түшүмүнүн төмөндөшү, ошондой эле дүйнөлүк рынокто суроо-талаптын жогору болушу күн карама майынын кымбатташына түрткү берген.

Каралып жаткан мезгилде ФАО бааларынын индекси этти кошпогондо, бардык товардык позициялар боюнча өскөндүгү белгиленген.

Дүйнөлүк азык-түлүк рынокторундагы баалардын индекси акыркы үч жыл ичиндеги максималдуу көрсөткүчкө жеткен, бул Кыргызстан үчүн инфляциялык тобокелдик жараткан.

Эмгек рыногу жана эмгек акы

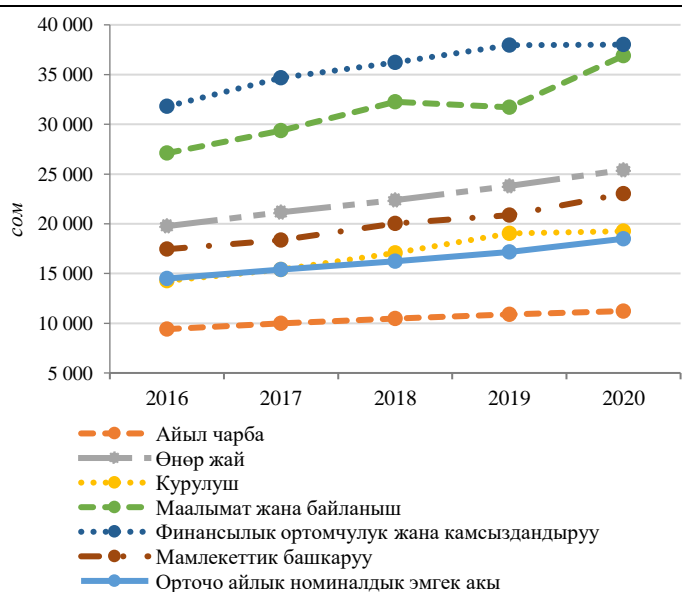
1.1.3-график. Расмий иштегендердин жана жумушсуздардын саны

Булагы: КР УСК

Эмгекке жөндөмдүү калк иштеген негизги секторлор катары билим берүү (35,0 пайыз), кызмат көрсөтүүлөр (32,1 пайыз) жана өнөр жай (13,9 пайыз) белгиленген. Акыркы үч жыл ичинде жумуш менен камсыз болгон калктын саны жалпысынан анчалык деле өзгөрбөгөндүгүн белгилөөгө болот.

1.1.4-график. Ишканалардын жана уюмдардын кызматкерлеринин экономикалык иш түрү боюнча ай ичиндеги орточо номиналдык эмгек акысы

Булагы: КР УСК

Кыргыз Республикасынын Эмгек жана социалдык өнүктүрүү министрлигинин маалыматына ылайык, жумуш менен камсыздоо боюнча мамлекеттик органдарда жумуш издеп катталгандардын саны 2021-жылдын 1-январына карата 98,7 миң адамды түзгөн, бул өткөн жылдын ушул эле күнүнө салыштырганда 4,8 пайызга көп. 2021-жылдын 1-январына карата жумушсуз катары 76,7 миң адам катталган, бул 2020-жылдын ушул эле көрсөткүчүнө салыштырганда 0,7 пайызга көп. Катталган жумушсуздук деңгээли экономикалык жигердүү калктын 3,0 пайызын түзгөн.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде Кыргыз Республикасында эмгек акынын ар тараптуу өсүш динамикасы байкалган. 2020-жылдын жыйынтыгы боюнча бир кызматкердин ай ичиндеги орточо номиналдык эмгек акысы 18,5 миң сомду түзүү менен 2019-жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 7,7 пайызга өскөн. Ай ичинде орточо эмгек акынын өсүш арымынын жогорулоосу административдик жана кошумча иште (20,0 пайыз), билим берүү (18,8 пайыз), маалымат жана байланыш чөйрөсүндө (16,3 пайыз), суу менен камсыздоо, тазалоо, калдыктарды иштетүү жана кайра иштетүү үчүн чийки зат алуу

(15,4 пайыз) чөйрөлөрүндө белгиленген. 2020-жылы реалдуу эмгек акы өткөн жылга салыштырганда 1,3 пайызга өскөн.

Мамлекеттик бюджет

2020-жылдын март-май айларында өлкөдө өзгөчө кырдаал жана өзгөчө абал режими, ошондой эле COVID-19 пандемиясынын жайылып кетүү коркунучунан улам чектөө чараларынын киргизилгендигине байланыштуу, чарба жүргүзүүчү субъекттердин ишинин толугу менен же айрым бөлүгүнүн убактылуу токтоп калышы, чек аралардын жана аба жолдорунун жабылышы Кыргыз Республикасынын экономикасына, жана ага жараша, мамлекеттик бюджетке салыктык жана бажы алымдарынын түшүүсүнө терс таасирин тийгизген. Өзгөчө кырдаалга байланыштуу бюджет Өкмөт тарабынан эки жолу түзүлүп, бюджеттин чыгашаларын оптималдаштыруу жана каражаттарды саламаттыкты сактоонун, өзгөчө муктаж жарандарды социалдык жактан коргоонун артыкчылыктуу чыгашаларына, жана мөөнөтүнөн мурда президенттик шайлоо уюштурууга жана өткөрүүгө жумшоо зарылчылыгы келип чыккан.

Өкмөттүн кирешеси менен чыгашасынын ортосундагы чоң ажырым республикалык бюджеттин тартыштыгынын жогорку деңгээли менен шартталган, ал 2020-жылдын жыйынтыгы боюнча 19,8 млрд сомду же ИДӨгө карата 3,3 пайызды түзгөн (2019-жылы – ИДӨгө карата 0,1 пайыз). Мында бюджеттик саясат 2020-жылы баалардын динамикасына болжолдоолорго салыштырганда бир аз гана проинфляциялык салым кошкон, анткени жыл жыйынтыгы боюнча бюджеттин тартыштыгы бюджет жөнүндө бекитилген мыйзамда болжолдонгондон төмөн түптөлгөн. Бул салыктык эмес кирешелер жана чыгашаларды оптималдаштыруу боюнча пландын ашыгы менен аткарылышына байланыштуу болгон, ошол эле учурда Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги социалдык төлөөлөр жана чыгашалардын корголгон статьялары боюнча бюджеттик мекемелерден түшкөн билдирмелер толугу менен каржылангандыгын билдирген.

1.1.2-таблица. Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бюджетинин негизги параметрлери

	Айкын				Мыйзам*					
	2019-ж. янв.-дек.		2020-ж. янв.-дек.		2020-ж.		2021-ж.		2022-ж.	
	млрд сом	ИДӨгө %	млрд сом	ИДӨгө %	млрд сом	ИДӨгө %	млрд сом	ИДӨгө %	млрд сом	ИДӨгө %
Жалпы кирешелер	148,5	24,0	134,7	22,5	139,4	23,9	172,9	27,2	174,2	25,2
<i>анын ичинде:</i>										
Салыктык кирешелер	105,9	17,1	91,9	15,4	96,9	16,6	127,1	20,0	137,5	19,9
Салыктык эмес кирешелер	29,1	4,7	30,9	5,2	29,1	5,0	27,7	4,4	25,4	3,7
Гранттар	13,5	2,2	11,9	2,0	13,4	2,3	18,1	2,8	11,3	1,6
Жалпы чыгашалар	149,3	24,1	154,5	25,8	169,1	29,0	181,4	28,6	181,3	26,2
Учурдагы чыгашалар	122,4	19,8	133,8	22,4	142,2	24,4	144,9	22,8	145,8	21,1
Капиталдык чыгашалар	26,9	4,3	20,7	3,5	27,0	4,6	36,4	5,7	35,6	5,1
Дефицит(-) / Профицит (+)	-0,9	-0,1	-19,8	-3,3	-29,8	-5,1	-8,5	-1,3	-7,1	-1,0

*"Кыргыз Республикасынын 2020-жылга республикалык бюджетти жана 2021-2022-жылдарга болжолу жөнүндө" Кыргыз Республикасынын мыйзамына өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу" жана "Кыргыз Республикасынын 2021-жылга республикалык бюджетти жана 2022-2023-жылдарга болжолу жөнүндө" Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык. Булагы: Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги

Бардык социалдык милдеттенмелер тыштан карызга алынган каражаттардын эсебинен аткарылган, натыйжада, 2020-жылдын акырына карата мамлекеттик карыз 407,1 млрд сомду же ИДӨгө карата 68,04 пайызды түзүп, 2019-жылга салыштырганда 27,4 пайызга көбөйгөн. Коронавирус пандемиясына жана анын экономикага тийгизген терс таасирине байланыштуу, негизги өнөктөш өлкөлөр менен тышкы карызды тейлөөнү (2020-жылдын акырына чейин) убактылуу токтотуп туруу жөнүндө макулдашуудан улам, мамлекеттик карызды төлөөгө 30,7 млрд сом же ИДӨгө карата 5,1 пайыз жумшалган.

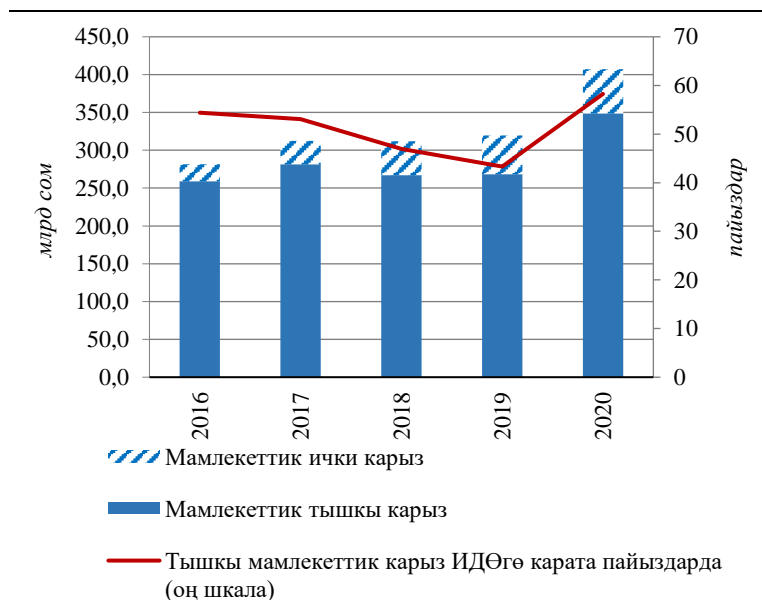
Учурда өкмөттүн ички милдеттенмелерин аткаруу үчүн донорлорго кайрылууга аргасыз кылып жаткан бюджеттик саясаты келечекте мамлекеттик тышкы карызды төлөө боюнча милдеттенмелердин көбөйүшүнө жана ага жараша бюджеттин тартыштыгынын өсүшүнө алып келиши мүмкүн.

Макроэкономикалык тобокелдиктер

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2020-жылдын март айынын экинчи жарымынан тартып коронавирус инфекциясынын тарап кетишине бөгөт коюу боюнча катуулатылган чектөө чаралары 2020-жылдын акырына чейин экономикалык өсүш арымынын кескин төмөндөшүн шарттаган. Макроэкономикалык тобокелдиктер өлкөдө эпидемиологиялык абалдын сакталып турушу менен катар эле, парламенттик шайлоодон кийинки туруксуз саясий абалга байланыштуу, отчеттук жылдын акырына чейин улантылган.

Улуттук банктын болжолдоолору боюнча 2021-жылы инфляция бир аз тездеп, бирок башка кескин жагдайлар болбогон жана администрленүүчү баалар жогорулабаган шартта, бирдей мааниде сакталышы күтүлүүдө. Инфляциянын мындай динамикасы, негизинен, 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгында (КБИдеги үлүшү - 45,4 пайыз) азык-түлүктүн дүйнөлүк жана регионалдык бааларынын өсүшү менен шартталат, ал эми 2021-жылдын экинчи жарым жылдыгында проинфляциялык факторлор бүтөт жана 2021-жыл акырына чейин КБИ динамикасы акырындап турукташуусу күтүлөт. 2021-жылдын биринчи чейрегинде план боюнча алкогольдук жана тамеки заттарына акциздерди жогорулатууга байланыштуу инфляциялык тобокелдиктер жана талкууланып жаткан коомдук транспортко тарифтердин жогорулатылышы бааларга жыл бою таасирин тийгизет.

1.1.5-график. Мамлекеттик карыздын абалы

Булагы: КР УСК

Эмгек рыногундагы оор абал жана мындан ары мамлекеттик бюджеттин тартыштыгын кыскартуу боюнча фискалдык чараларды көрүү зарылдыгы жакынкы аралыкта ички суроо-талапты тез калыбына келтирүүгө тоскоолдук жаратат. Мамлекеттик карыздын түзүмүндө тышкы карыз олуттуу үлүштү түзөт. Буга байланыштуу сомдун алмашуу курсунун өзгөрүүсүнүн мамлекеттик тышкы карызга тийгизген таасири келечекте мамлекеттик карыздын туруктуулугуна терс таасирин тийгизиши мүмкүн.

1.2. Финансы секторунун түзүмү

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун институционалдык түзүмүн коммерциялык банктар жана башка финансылык институттар түзөт.

1.2.1-таблица. Финансы секторунун институционалдык түзүмү
(финансылык институттардын саны)

Финансы институттары	2016	2017	2018	2019	2020
Коммерциялык банктар	25	25	25	24	23
Башка финансылык компаниялар, анын ичинде:	704	688	693	667	646
Банктык эмес финансы-кредит уюмдары (БФКУ), анын ичинде:	673	657	664	636	616
Микрофинансылык уюмдар, анын ичинде:	162	150	142	137	134
микрокредиттик компаниялар	103	96	95	89	87
микрокредиттик агенттиктер	53	47	39	39	38
микрофинансылык компаниялар	6	7	8	9	9
Адистештирилген финансы-кредит уюму	1	1	1	1	1
Кредиттик бюролору			2	2	2
Кредиттик союздар	116	110	106	95	92
Алмашуу бюролору	394	396	413	401	387
“Гарантиялык фонд” ААКсы	1	1	1	1	1
Камсыздандыруу компаниялары	19	19	19	19	17
Инвестициялык фонддор	9	9	9	9	9
Фондулук биржалар	1	1	1	1	1
Пенсиялык фонддор	2	2	2	2	2

Булагы: Коммерциялык банктар, БФКУ, КР УСК

2020-жылдын акырында банктардын жана БФКУнун активдери 317,9 млрд сомду же ИДӨгө карата 53,1 пайызды түзгөн.

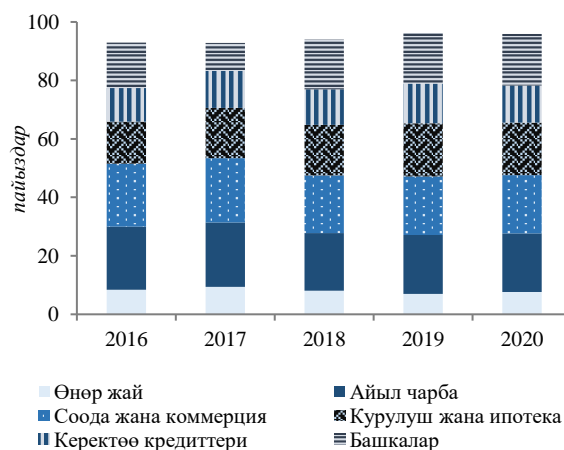
Финансы секторунун чогуу алгандагы кредит портфели отчеттук жыл ичинде 185,7 млрд сомду же ИДӨгө карата 31,0 пайызды түзгөн. Финансы секторунун кредит портфелинде банк секторунун кредиттеринин үлүшү 0,6 пайыздык пунктка көбөйгөн жана 2020-жылдын акырына карата 87,5 пайыз чегинде катталган (1.2.1-график).

1.2.1-график. Кредит портфелинин түзүмү

Булагы: КБ жана БФКУ

1.2.2-график. Финансы секторунун кредит портфелинин тармактык түзүмү

Булагы: КБ жана БФКУ

Финансы секторунун кредит портфелинин тармактык түзүмүндө мурдагыдай эле соода (банктар) жана айыл чарба (БФКУ) чөйрөлөрүндө кредиттердин жогору деңгээлде концентрацияланышы белгиленген. Финансы секторунун кредит портфелинин чогуу алгандагы үлүшү экономиканын көрсөтүлгөн тармактарында кароого алынып жаткан жылдын акырына карата кредиттердин жалпы көлөмүндө 44,0 пайызга жеткен жана 81,7млрд сомду түзгөн (1.2.2-график)

1.3. Финансы рынокторунун абалы

2020-жылы АКШ доллар курсунун динамикасы айрыкча тышкы экономикалык терс факторлордун таасиринде түптөлгөн. Тышкы кескин жагдайлардын таасири көбүнчө эркин өзгөрүлмө курс менен, ошондой эле Улуттук банктын интервенциялары менен компенсацияланган, алар АКШ долларынын сомго карата курсунун кыйла өзгөрүлмөлүүлүгүн жөнгө салган. Акча рыногундагы бүтүмдөрдүн көлөмү 2019-жылга салыштырганда кыйла төмөн болгон. Мамлекеттик баалуу кагаздар рыногунда катышуучулардын жигердүүлүгү кыйла узак мөөнөттүү сегментте жогорулаган. Тышкы чөйрөнүн өзгөрүшүнө жана Улуттук банктын нота рыногунда түзүлгөн ички шарттарга байланыштуу, катышуучулардын жигердүүлүгү күчөгөндүгү байкалган.

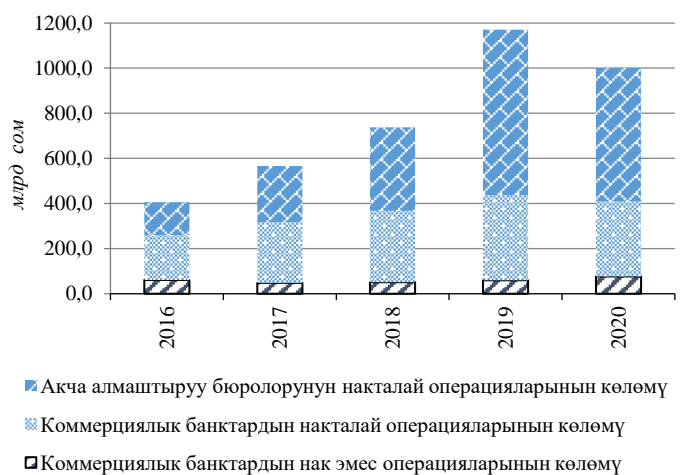
1.3.1. Валюта жана акча рынокторунун абалы

Валюта рыногу

1.3.1.1-график. АКШ доллары рыногунда Улуттук банктын интервенцияларынын динамикасы

1.3.1.2-график. Операциялардын түрлөрү боюнча чет өлкө валютасын сатып алуу жана сатуу көлөмү (сом эквивалентинде)

Булагы: Улуттук банк

Ички валюта рыногундагы абал жана анын катышуучуларынын иш-аракети көбүнчө тышкы экономикалык абалга жараша болгон.

Пандемиянын экономикага тийгизген терс таасири отчеттук мезгилде улуттук валютанын алсызданышына негизги себеп болуп, негизинен, тышкы экономикалык операциялардын кыскарышы жана дүйнөлүк чийки зат жана финансы рынокторунун конъюктурасынын өзгөрүлмөлүүлүгү менен шартталган.

2020-жыл ичинде АКШ долларынын сомго карата курсу 18,9 пайызга, б.а. бир АКШ доллары 69,5117 сомдон 82,6498 сомго чейин жогорулаган. АКШ долларынын бекемделишинин мындай тенденциясы көпчүлүк өнүккөн жана өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдө байкалган. Ошол эле учурда эл аралык резервдердин жетиштүү запасы жана валюталык интервенцияларды жүргүзүү аркылуу Улуттук банктын ыкчам кийлигишүү мүмкүнчүлүгү ички валюта рыногунда туруктуу абалды колдоого мүмкүндүк берген.

2020-жылы дүйнөдө жана өлкөдө иш жигердүүлүгүнүн төмөндөшү чет өлкө валютасын сатып алуу-сатуу операцияларынын көлөмү бир аз азайышы менен шартталган

(-14,5 пайызга, 1 001,2 млрд сом эквивалентине чейин). Операциялардын көлөмү валюталардын бардык түрлөрү боюнча кыскарган.

Акча рыногу

Акча рыногу – финансы рыногунун компоненти, ал экономикага 12 айлык жана андан азыраак мөөнөткө финансылык ресурстарды сунуштайт. Акча рыногу кредиторлорго өз акча ресурстарын жайгаштыруу эсебинен пайда алуу мүмкүнчүлүгүн, ал эми карыз алуучуларга ликвиддүүлүктү жеңил тескөө мүмкүнчүлүгүн берет. Ошентип, акча рыногу финансылык ресурстарды экономикада эффективдүү бөлүштүрүү функциясын аткарат. 2020-жылы банктар аралык кредит рыногундагы жигердүүлүк өткөн жылдагыга салыштырганда төмөндөп, ал эми пайыздык чендер 2017-2019-жылдарга караганда жогору болгондугу белгиленген. Акча рыногундагы пайыздык чендер капитал рыногундагы пайыздык чендердин калыптануу факторлорунун бири болуп саналат.

2020-жылы банктар аралык кредиттик рыноктогу бүтүмдөрдүн көлөмү 30,1 млрд сомду түзгөн, бул 2019-жылга салыштырганда 23,4 пайызга төмөн. Байкоого алынып жаткан мезгилде 1,2 млрд сом суммасына чет өлкө валютасында 11 стандарттуу бүтүм келишилген, ал эми улуттук валютада стандарттуу бүтүмдөр ишке ашырылган эмес, жана калган бардык бүтүмдөр репо шарттарында түзүлгөн. Банктар аралык рынокто орточо алынган чен 3,75 пайызды түзгөн, бул 2019-жылы катталган 3,02 пайыздан жогору. Жалпысынан, чендердин волатилдүүлүгү 2019-жылга салыштырмалуу анчалык жогору болгон эмес. Ал эми орточо алынган мөөнөтү 2020-жылы 2019-жылдагы 4,6 күндөн ашып, 7,0 күндү түзгөн.

Улуттук банк тарабынан банктардын кыска мөөнөттүү ликвиддүүлүгүн колдоо үчүн сунушталган “овернайт” кредиттеринин көлөмү 2020-жылдын жыйынтыгы боюнча 3 533,7 млн сомду түзгөн, бул 2019-жылдагы көрсөткүчтөн 12 эсеге көп. Коммерциялык банктардын каражаттарын “овернайт” депозиттерине жайгаштыруу көлөмү 1 175,6 млрд сомду (2019-жылга салыштырганда +20,4 пайыз) түзгөн.

1.3.2. Баалуу кагаздар рыногунун абалы

Каралып жаткан мезгил ичинде өткөн жылга салыштырганда Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин мамлекеттик казына векселдерине инвестициялоо көлөмү бир аз азайгандыгы байкалган, бул катышуучулардын жигердүүлүгүнүн төмөндөшү менен шартталган. Карыз алышуучулардын көлөмү, негизинен, жүгүртүү мөөнөтү 3 жана 6 айлык кагаздарды эмиссиялоо көлөмүнүн азайышынан улам өзгөргөн. 2020-жылы аукциондордун натыйжасында МКВнын орточо алынган кирешелүүлүгү 2019-жылдагы 5,1 пайыздан 5,9 пайызга чейин жогорулаган. Отчеттук мезгилде кошумча жайгаштырууларды эске алуу менен сатуу көлөмү 2019-жылдагы 5,4 млрд сомдон 1,0 млрд сомго чейин кыскарган.

Отчеттук мезгилде экинчилик рынокто МКВ сатып алуу/сатуу операциялары жүргүзүлгөн эмес.

МКО рыногунда көрсөткүчтөрдүн динамикасы, тескерисинче, бул активдерге ички инвесторлор сыяктуу эле, тышкы инвесторлор тарабынан да суроо-талап сакталып тургандыгын жана алардын салыштырмалуу жогору кирешелүү бул кагаздарды сатып алуу эсебинен узак мөөнөттүү мезгилде тобокелдиктерди төмөндөтүү аракеттерин көрсөткөн. МКО жүгүртүү түзүмүндө негизги ээлик кылуучулар болуп институционалдык инвесторлор саналат, алардын үлүшү 56,1 пайызды түзгөн.

Мындан тышкары, отчеттук мезгил ичинде резидент эместердин жигердүүлүгү бир аз жогорулагандыгы белгиленген. Резидент эместер тарабынан суроо-талаптын пайда болушу тышкы инвесторлордун күтүүлөрүнүн турукташуусун билдирген. МКОнун орточо алынган кирешелүүлүгү 2019-жылдагы 10,3 пайыздан 11,0 пайызга чейин жогорулаган. Чендердин өсүшү тышкы финансылык рыноктордогу терс жагдай жана инфляциянын тездеши менен шартталган, бул кыйла узак мөөнөткө

берилген каражаттардын кымбатташына алып келген. МКОну сатуунун жалпы көлөмү 2020-жылдагы кошумча жайгаштырууларды эске алганда, өткөн жылга салыштырганда 41,1 пайызга көбөйүү менен 16,2 млрд сомду түзгөн.

Каралып жаткан мезгил ичинде МКО экинчилик рыногунда катышуучулардын операциялары 3,2 эсеге (номиналдык мааниде 4,1 млрд сом) көбөйгөн.

2020-жылы Улуттук банк банктардын ашыкча ликвиддүүлүгүн сиңирүү жана инфляциялык процесстерге өбөлгө түзүүгө жол бербөө максатында, ноталарды эмиссиялоо көлөмүн көбөйткөн. Натыйжада, инвесторлордун каражаттары бул рынокто Улуттук банктын кыйла кыска мөөнөттүү ноталарынын пайдасына кайрадан бөлүштүрүлгөн. Жүгүртүү мөөнөтү 7 күндүк ноталарга көбүрөөк суроо-талаптын болгондугу белгиленген, бирок 14 күндүк ноталар рыногунда катышуучулардын жигердүүлүгү кыйла жогорулагандыгын, ал эми жүгүртүү мөөнөтү кыйла узагыраак инструменттерге суроо-талаптын көлөмү мурдагыдай эле төмөн экендигин белгилеп кетүү зарыл. 2020-жылы Улуттук банктын ноталарын сатуу көлөмү 2,1 эсеге, 276,7 млрд сомго чейин өскөн.

1.4. Кыймылсыз мүлк рыногу

Кыргыз Республикасынын кыймылсыз мүлк рыногунда 2020-жылдын жыйынтыгы боюнча 2019-жылга салыштырмалуу жеке турак үйлөргө жана квартираларга баа жогорулагандыктан, кыймылсыз мүлккө баа индексинин¹ өсүшү байкалган.

Ошондой эле орточо эмгек акынын деңгээли жогорулагандыгы белгиленген, ал турак жайдын жеткиликтүүлүк индексине жагымдуу таасирин тийгизген.

Кыймылсыз мүлк рыногу боюнча финансы сектору үчүн тобокелдиктер орточо деңгээлде калууда, бул банктардын жалпы кредит портфелинде ипотекалык кредиттердин² үлүшү жогору болбогондугу менен шартталган.

Кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында турак жайга баа индексинин өсүшү 4,0 п.п. (13,5 пайызга чейин), ошондой эле турак жайга баалардын базистик индексинин өсүшү - 28,1 п.п. (136,0 пайызга чейин) түзгөн, бул 2019-жылга салыштырганда жеке турак жайларга баалардын 18,0 пайызга жана квартираларга баанын 9,4 пайызга жогорулашына байланыштуу.

1.4.1-график. Турак жай кыймылсыз мүлк рыногунда баа индексинин өсүш арымы

1.4.2-график. Турак жай кыймылсыз мүлк рыногунда базистик баа индексинин өсүш арымы³

Булагы: Жер агенттиги, Улуттук банктын эсептөөлөрү

Булагы: Жер агенттиги, Улуттук банктын эсептөөлөрү

2020-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча Ош шаарында 1 чарчы метр турак жайдын (батир) орточо баасы өткөн жылга салыштырганда 4,6 пайызга (37,5 миң сомго чейин), Бишкек шаарында – 11,2 пайызга (55,0 миң сомго) чейин жогорулаган. Ош шаарында жеке турак үйлөрдүн 1 чарчы метри үчүн орточо баа 24,0 пайызга (66,7 миң сомго чейин), Бишкек шаарында 14,7 пайызга (57,6 миң сомго) жогорулаган.

Отчеттук мезгил ичинде кыймылсыз мүлктү сатып алуу-сатуу боюнча бүтүмдөрдүн саны 17,2 пайызга кыскаруу менен 39 733 түзгөн. Атап айтканда, квартираларды сатып алуу-сатуу

¹ Кыймылсыз мүлккө баа индексин аныктоодо Ласпейрес индексинин ыкмасы колдонулган.

Жалпы алганда Ласпейрес индекси төмөнкүчө аныкталат:

$$L = (\sum_{i=1}^K QoiPti / \sum_{i=1}^K QoiPoi) * 100,$$

мында K = кыймылсыз мүлктүн түрлөрүнүн саны;

Qoi = базистик мезгилде i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объекттеринин саны;

Poi = базистик мезгилде i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объектисинин баасы;

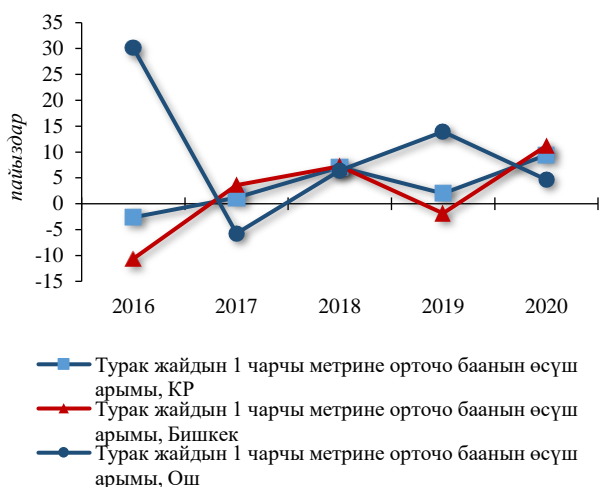
Pti = каралып жаткан мезгилде i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объектисинин баасы.

² Азыркы учурда Кыргыз Республикасынын шарттарында ипотекалык кредит деген түшүнүк, эрежегидей эле, кыймылсыз мүлккө менчик укугун күрөөгө коюу менен берилген узак мөөнөттүү кредитти билдирет.

³ Базистик мезгил катары 2010-жыл алынган.

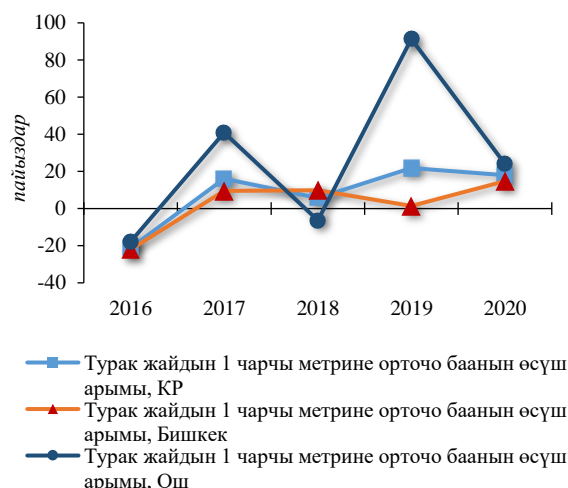
боюнча бүтүмдөрдүн саны 2019-жылга салыштырганда 18,7 пайызга, үйлөрдү сатып алуу-сатуу – 15,2 пайызга азайып, тиешелүүлүгүнө жараша 21 987 жана 17 746 бүтүмдү түзгөн.

1.4.3-график. Квартираларга баанын өзгөрүү динамикасы

Булагы: Жер агенттиги, Улуттук банктын эсептөөлөрү

1.4.4-график. Жеке турак үйлөргө баанын өзгөрүү динамикасы

Булагы: Жер агенттиги, Улуттук банктын эсептөөлөрү

Отчеттук мезгилде турак жай фондунун колдонууга берүү көлөмү азайгандыгы белгиленген. 2020-жылдын жыйынтыгы боюнча турак жай фондунун колдонууга берүү боюнча жалпы көрсөткүч 2019-жылга салыштырганда 34,5 пайызга төмөндөгөн, бул Ысык-Көл, Нарын жана Талас областтарын кошпогондо, өлкөнүн бардык региондорунда турак жай фондунун пайдаланууга берүү көлөмү кыскаргандыгына байланыштуу болгон (1.4.1-таблица).

1.4.5-график. Турак жайды пайдаланууга берүү жана курулуш менен ипотекага берилген кредиттер динамикасы⁴

Булагы: Жер агенттиги, КР УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

⁴ Бир мезгил ичиндеги маалыматтар.

1.4.1-таблица. Пайдаланууга берилген турак жай аянтынын географиялык түзүмү

	2019-ж.		2020-ж.	
	Берилүүчү жалпы аянттар, миң чарчы метр	Жалпы аянтынан салыштырма салмагы, %	Берилүүчү жалпы аянттар, миң чарчы метр	Жалпы аянтынан салыштырма салмагы, %
Бишкек шаары жана Чүй областы	662,4	48,0	305,6	33,8
Ош шаары жана Ош областы	265,9	19,3	201,2	22,3
КРнын башка областтары	451,8	32,7	396,5	43,9
Бардыгы болуп	1 380,1	100,0	903,3	100,0

Булагы: КР УСК

2020-жылдын 31-декабрына карата курулушту жана ипотекалык кредиттерди каржылоого берилген кредиттердин көлөмү 2019-жылга салыштырмалуу азайгандыгы белгиленген. Натыйжада, 2020-жылы курулушка берилген кредиттер 40,6 пайызга (4,1 млрд сомго чейин), ал эми ипотекалык кредиттердин көлөмү 19,0 пайызга (5,9 млрд сомго чейин) кыскарган. Курулуш секторунда, негизинен, чет өлкө валютасында берилген кредиттердин көлөмүнүн азайышы байкалган. Ал эми ипотека секторунда улуттук валютада сыяктуу эле, чет өлкө валютасында да берилген кредиттердин көлөмү азайган.

1.4.6-график. Курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин көлөмү⁵

Булагы: КБ, Улуттук банк

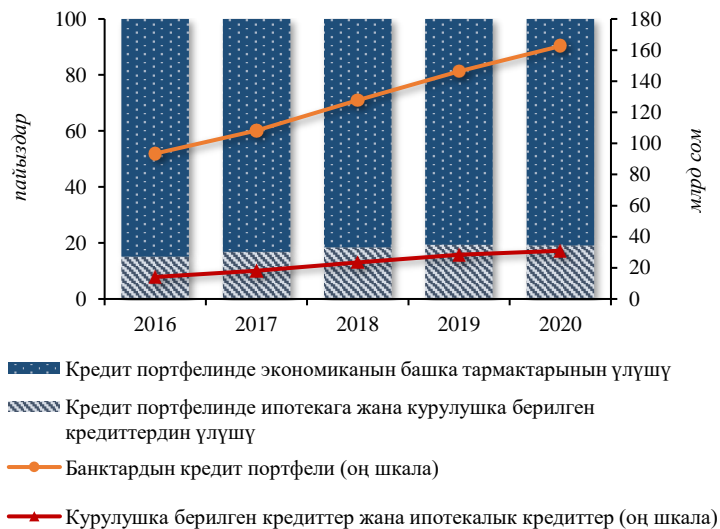
2020-жылдын жыйынтыгы боюнча турак үйлөрдү куруу жана пайдаланууга берүү, негизинен, калктын каражаттарынын эсебинен жүзөгө ашырылууда (пайдаланууга берилгендердин 93,6 пайызы)⁶.

2020-жылдын 31-декабрына карата коммерциялык банктардын жалпы кредит портфелинде курулуш жана ипотекага кредиттердин үлүшү 0,3 пайыздык пунктка кыскарып, 19,1 пайызды түзгөн (1.4.7-график).

⁵ Бир мезгил ичиндеги маалыматтар.

⁶ Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин “Кыргыз Республикасынын социалдык-экономикалык абалы, 2020-жылдын январь-декабрь айлары” басылмасына ылайык.

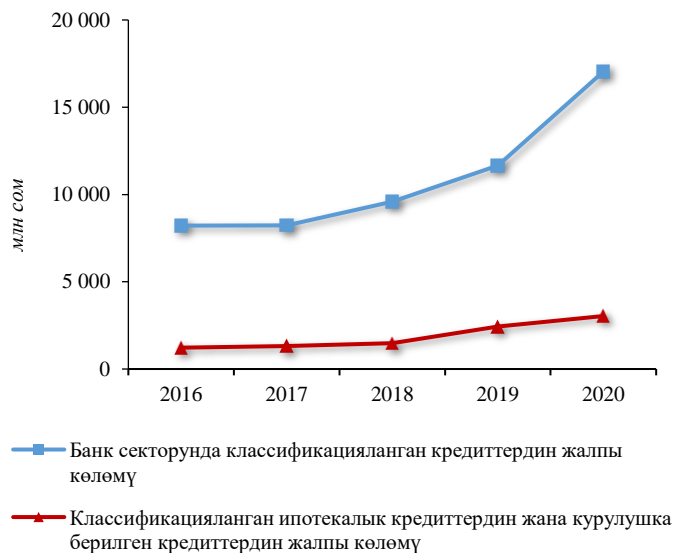
1.4.7-график. Коммерциялык банктардын кредит портфелинде курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин чогуу алгандагы үлүшү⁷

Булагы: КБ, Улуттук банк

Ипотека жана курулушка классификацияланган кредиттердин чогуу алгандагы көлөмү 24,6 пайызга өсүп, 3 036,1 млн сомду түзгөн. Мында 2020-жыл ичинде аталган тармактар боюнча проблемалуу кредиттердин чогуу алгандагы үлүшү 3,1 пайыздык пунктка кыскарып, банк секторунун проблемалуу кредиттеринин жалпы көлөмүнүн 17,8 пайызын түзгөн (1.4.8-график). Ипотека жана курулушка классификацияланган кредиттердин көлөмү 9,0 пайызга өсүп, 1 962,9 млн сомду түзгөн.

1.4.8-график. Классификацияланган кредиттердин динамикасы

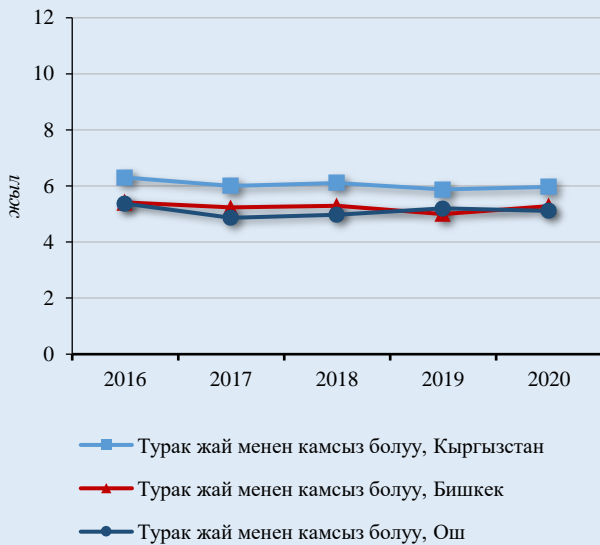
Булагы: КБ

⁷ Бир мезгилдин акырына карата берилген маалыматтар.

1-кыстырма. Турак жай менен камсыз болуу индекси

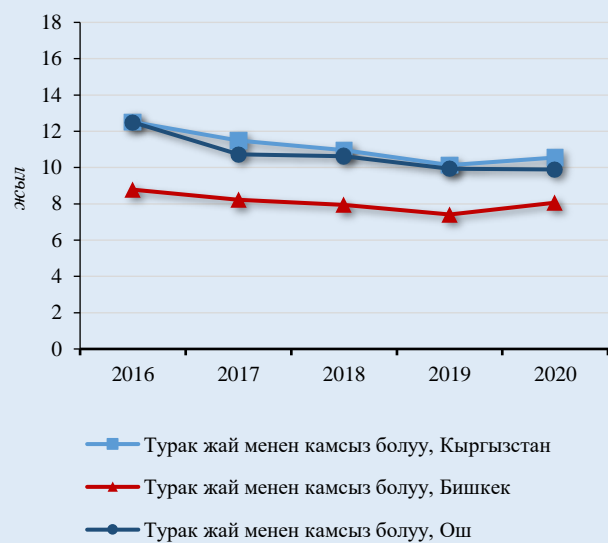
2020-жылдын 30-декабрына карата абал боюнча 2019-жылга салыштырганда Кыргыз Республикасында турак жай менен камсыз болуу деңгээли 5,9 жылдан 6,0 жылга чейин жогорулаган. Бул кыймылсыз мүлккө баалардын өсүш арымынын (9,4 пайызга) орточо айлык номиналдуу эмгек акынын өсүш арымынан (7,7 пайызга) артышы менен шартталган (1-график).

1-график. Минималдуу керектөө бюджетин эске албаганда, турак жай (квартира) менен камсыз болуу индекси

Булагы: КР УСК, Жер агенттиги, Улуттук банк

2-график. Минималдуу керектөө бюджетин эске алганда, турак жай (квартира) менен камсыз болуу индекси

Булагы: КР УСК, Жер агенттиги, Улуттук банк

2020-жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында аянты 54 чарчы метр болгон квартира сатып алуу үчүн эки адам киреше тапкан үй-бүлөнүн орточо айлык номиналдык эмгек акысын башка бирдей шарттарда 6,0 жыл бою топтоосу зарыл.

2020-жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында үч адамдан турган жана 16 075,6 сом (үй-бүлөнүн чогуу алгандагы кирешесинен 43,5 пайыз) өлчөмүндө минималдуу керектөө бюджетти туура келген үй-бүлөгө турак жай сатып алуусу үчүн 10,6 жыл талап кылынат (2-график).

2-кыстырма. Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүүсүнүн банк секторуна таасирин стресс-тесттен өткөрүү⁸

2020-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча банктардын кредит портфелинде күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк менен камсыздалган кредиттердин үлүшүнө кредиттердин жалпы санынын 34,3 пайызы туура келген. Күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлктүн (күрөөлүк наркы боюнча) көлөмү кредит портфелинин бүтүндөй күрөөлүк камсыздоосунан 73,5 пайызды түзгөн.

Банк сектору үчүн кредиттик тобокелдиктер, күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк наркынын кредит боюнча төлөө калдыгынан төмөн болушу жана карыз алуучунун кредитти андан ары төлөөдөн баш тартуу ыктымалдыгы менен шартталган.

Стресс-тесттен өткөрүү орду жабылбаган ссудалардан улам келип чыгышы мүмкүн болгон жоготууга саны боюнча баа берүүгө, ошондой эле чабал банктарды (банктык топторду) аныктоого багытталган.

1-схема. Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүүсүнүн банк секторунда кредиттик тобокелдик деңгээлине тийгизген таасирин стресс-тесттен өткөрүүнүн жыйынтыктары

Сценарий	Банк секторунун потенциалдуу жоготуулары	Ири банктардын потенциалдуу жоготуулары	Капитал шайкештиги ченемин бузуу тобокелдиги
«Мурдатан калыптанган»* (кыймылсыз мүлккө баанын жыл ичинде 23% төмөндөшү)	----	----	----
«Альтернативдүү» (кыймылсыз мүлккө баанын 2 жыл ичинде 40% төмөндөшү)	-6,6 млрд сом	-8,0 млрд сом	3 банк
«Терс» (кыймылсыз мүлккө баанын жыл ичинде 50% төмөндөшү)	-21,2 млрд сом	-17,2 млрд сом	5 банк

* 2008-жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөшү 23 пайызды түзгөн.

Стресс-тестке кошумча банктар потенциалдуу түрдө чыгымга дуушар боло баштаган кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөөсүнүн чектүү деңгээли аныкталган. Банк сектору кыймылсыз мүлккө баанын 33,5 пайызга, ири банктар – 26,8 пайызга төмөндөөсүндө чыгым тарта баштайт. Банк сектору, ошондой эле ири банктар тарабынан капитал шайкештиги ченемин бузуу тобокелдиги кыймылсыз мүлккө баанын тиешелүүлүгүнө жараша 53,5 жана 43,8 пайызга төмөндөгөн шартта келип чыгат.

Стресс-тест боюнча эсептөөлөрдө банктар күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлктү баалоо наркындагы айырма эске алынган эмес, ал күрөөнүн рыноктук наркынын 20 пайызына чейин аз болушу мүмкүн. Ушуну эске алганда, кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөшүнүн чектүү мааниси 20 пайызга жогорулашы ыктымал.

⁸ Стресс-тест 2020-жылдын 30-декабрына карата абал боюнча коммерциялык банктардын сурамжылоо маалыматтарынын негизинде өткөрүлгөн.

II. БАНК СЕКТОРУ

2020-жылдын жыйынтыгы боюнча банк секторунун активдер, капитал, депозиттик база, кредит портфели сыяктуу негизги көрсөткүчтөрүнүн жана финансылык ортомчулук көрсөткүчтөрүнүн 2019-жылга салыштырганда өсүшү байкалган.

Банк секторунун системалуу тобокелдиктери отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча орун алган жана орточо катары бааланат. Банк секторунун капитал шайкештигинин жогорку деңгээлине ээ болушу финансылык ортомчулук деңгээлин, иш натыйжалуулугун андан ары жогорулатуу жана келечекте банк секторунун туруктуулугун камсыз кылуу потенциалына ээ экендигин тастыктап турат.

2.1. Банк секторун өнүктүрүүнүн негизги тенденциялары

2020-жылдын 30-декабрына⁹ карата абал боюнча Кыргыз Республикасынын аймагында 23 коммерциялык банк (Пакистан Улуттук банкынын Бишкектеги филиалын кошо алганда) жана алардын 312 филиалы иштеп турган, анын ичинде 16 банк – чет өлкө капиталын тартуу менен иш алып барган, алардын ичинен 11 банк - 50 пайыздан көбүрөөк өлчөмдөгү чет өлкө капиталынын катышуусунда ишкердигин жүргүзгөн. Республиканын бардык банк мекемелери ишинин түрү боюнча универсалдуу болуп саналат.

Активдер

Бүтүндөй алганда, 2020-жылдын жыйынтыгы боюнча банк секторунун активдер көлөмүнүн өсүшү белгиленген. Банк секторунун активдери 2019-жылга салыштырганда 16,2 пайызга көбөйүү менен 289,3 млрд сомду түзгөн (2.1.1-график).

2.1.1-график. Банк секторунун активдеринин динамикасы

Булагы: Улуттук банк

Кредит портфели

2020-жылы банктардын кредит портфелинин өсүшү экономиканын бардык тармактары боюнча байкалган.

Байкоого алынган мезгилдин жыйынтыгы боюнча банк секторунун кредит портфелинин долларлашуу деңгээли 2019-жылга салыштырганда 2,2 пайыздык пунктка азайып, 32,9 пайызды түзгөн (2.1.2-график).

Активдердин өсүшү, негизинен, төмөнкүлөрдүн көбөйүүсүнүн эсебинен камсыз болгон:

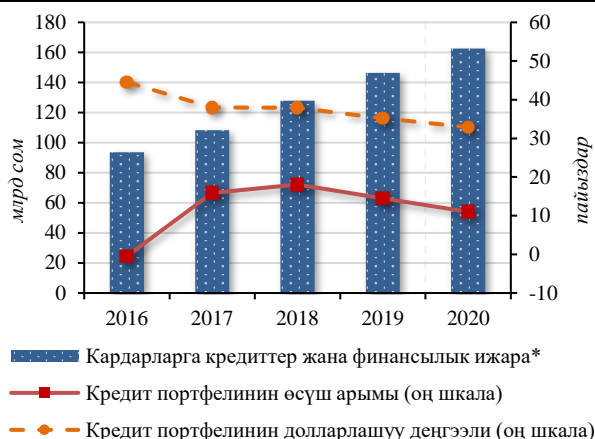
- кредит портфелинин 11,0 пайызга же 16,1 млрд сомго;

- нак акча жана корреспонденттик эсептердеги каражаттар түрүндө ликвиддүүлүктүн 23,4 пайызга же 7,3 млрд сомго.

Кредит портфелинин активдер түзүмүндө салыштырма салмагы 2019-жылга салыштырганда 2,6 пайыздык пунктка азаюу менен 56,2 пайыз чегинде катталган.

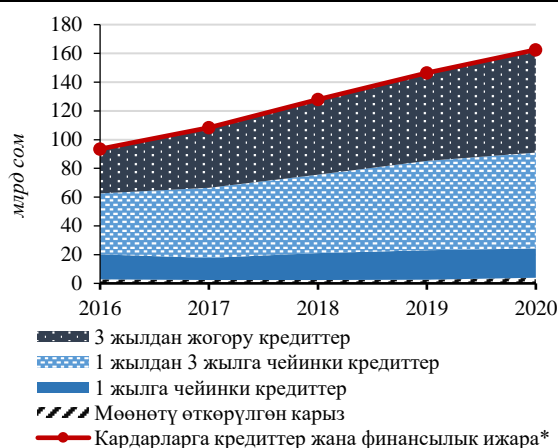
⁹ Маалыматтар коммерциялык банктардын мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик отчетуна (ПРБО) ылайык келтирилген.

2.1.2-график. Банк секторунун кредит портфелинин динамикасы

*ФКУга сунушталган кредиттерди жана атайын РППУну эске албаганда
Булагы: Улуттук банк

2.1.3-график. Кредит портфелинин мөөнөттүүлүк боюнча түзүмү

*ФКУга сунушталган кредиттерди жана атайын РППУну эске албаганда
Булагы: Улуттук банк

Кредит портфелинин түзүмүндө мөөнөттүүлүгү боюнча негизги үлүш узак мөөнөттүү кредиттерге¹⁰ – 44,1 пайыз же 71,6 млрд сом жана 1 жылдан 3 жылга чейин берилүүчү орто мөөнөттүү кредиттерге¹¹ туура келген – 41,6 пайыз же 66,6 млрд сом (2.1.3-график).

Милдеттенмелер

2020-жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын банк секторунун милдеттенмелери 2019-жылга салыштырганда 17,7 пайызга көбөйүү менен 243,5 млрд сомду түзгөн.

Кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттери 19,1 пайызга өсүштү көрсөтүп, 168,5 млрд сомду түзгөн (2.1.4-график). Жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин салыштырма салмагы банк милдеттенмелеринде 0,8 пайыздык пунктка өсүп, 69,2 пайызды түзгөн.

Тартылган каражаттардын жалпы көлөмүндө чет өлкө валютасындагы милдеттенмелердин үлүшү 2,9 пайыздык пунктка көбөйүп, 42,0 пайызды түзгөн (2.1.5-график).

2.1.4-график. Банктардын милдеттенмелеринин ресурстар булактары боюнча түзүмү

Булагы: Улуттук банк

2.1.5-график. Банктардын чет өлкө валютасындагы милдеттенмелери

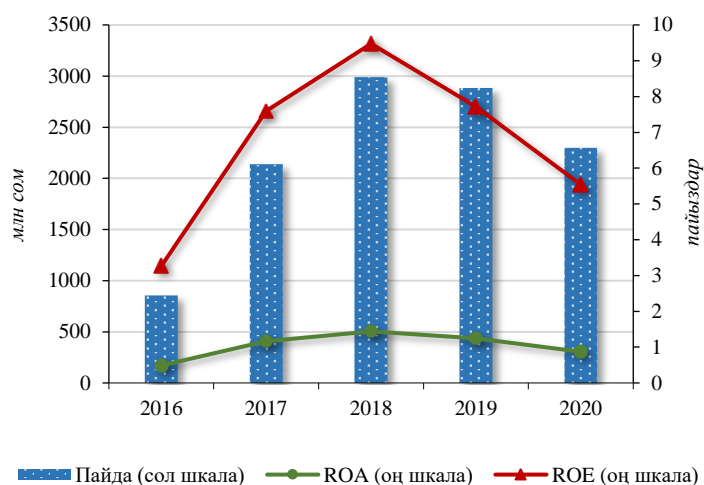
Булагы: Улуттук банк

¹⁰ Узак мөөнөттүү кредиттер – үч жылдан ашык мөөнөткө берилген кредиттер.

¹¹ Орто мөөнөттүү кредиттер – 1 жылдан 3 жылга чейинки кредиттер.

Финансылык натыйжалар

2.1.6-график. Банк секторунун рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрү

2020-жылдын жыйынтыгы боюнча рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрүнүн 2019-жылга салыштырганда азайышы белгиленген, бул РППУга чыгашалардын өсүшүнө байланыштуу болгон:

- ROA 0,9 пайызды түзгөн;
- ROE 5,5 пайыз деңгээлинде түптөлгөн.

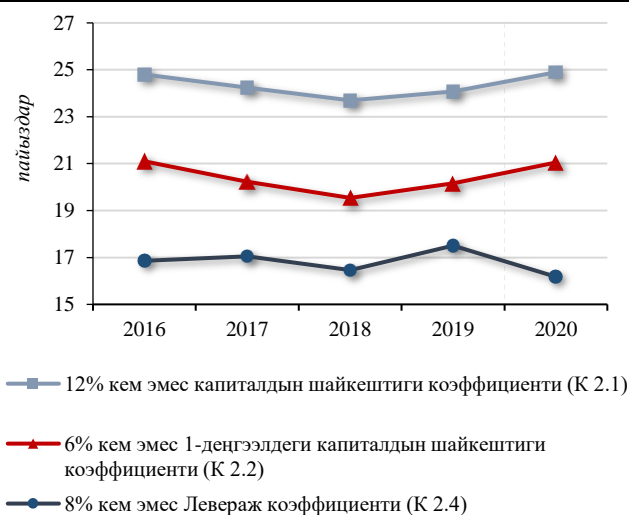
Банк секторунун таза пайдасы 20,4 пайызга азайып, 2,3 млрд сомду түзгөн (2.1.6-график).

Булагы: Улуттук банк

Капитал шайкештиги

Капитал шайкештиги ченеминин минималдуу мааниси 12 пайыз деңгээлинде белгиленген шартта, 2020-жылдын жыйынтыгы боюнча бул көрсөткүч 2019-жылга салыштырганда 0,8 пайыздык пунктка көбөйүү менен 24,9 пайыз деңгээлинде түптөлгөн (2.1.7-график).

2.1.7-график. Капиталдын шайкештик коэффициенттеринин динамикасы

Мында, бүтүндөй банк секторунун капиталынын 2020-жылдын жыйынтыгы боюнча түптөлгөн шайкештигинин айкын деңгээли тобокелдүү жана кирешелүү активдер көлөмүн, капиталдын шайкештигинин белгиленген ченеминин деңгээли сакталган шартта, эки эсеге кошумча көбөйтүүгө мүмкүндүк берет.

Жогоруда белгиленгендер банк секторунун терс таасирлерге салыштырмалуу туруштук берүү мүмкүнчүлүгүн, ошондой эле финансылык ортомчулук деңгээлинин жана келечекте банк секторунун ишинин натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн белгилүү бир потенциалга ээ экендигин тастыктайт.

Булагы: Улуттук банк

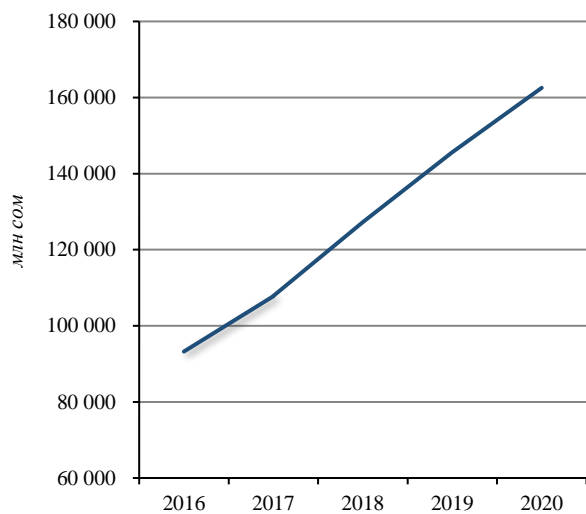
2.2. Банк секторунда орун алган тобокелдиктер

2.2.1. Кредиттик тобокелдик

Кредиттик тобокелдик банк ишин коштоп жүрүүчү негизги тобокелдиктердин бири болуп саналат.

Отчеттук мезгил ичинде банктардын кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү 2019-жылга салыштырганда 8,0 пайыздан 10,5 пайызга чейин көбөйгөн (2.2.2-график).

2.2.1-график. Кредит портфелинин динамикасы

Булагы: Улуттук банк

2.2.2-график. Кредит портфелинин сапаты

Булагы: Улуттук банк

Коммерциялык банктардын кредит портфелинин сапатын баалоо үчүн кредиттерди классификациялоо системасы колдонулат, ал кредиттердин кайтарылбай калышынан потенциалдуу чыгымдардын мүмкүн болуучу деңгээлин аныктоо жана аларды тиешелүү камдарды түзүү аркылуу өз учурунда компенсациялоо мүмкүнчүлүгүн берет (2.2.3-график).

Активдердин кайтарылбай калуу тобокелдигинин көрсөткүчү (атайын РПШУнун жана кредит портфелинин катышы) 2019-жылга салыштырганда 1,7 пайыздык пунктка көбөйгөн жана 6,2 пайыз деңгээлде турат.

2.2.3-график. Кредит портфелинин сапатынын көрсөткүчтөрү

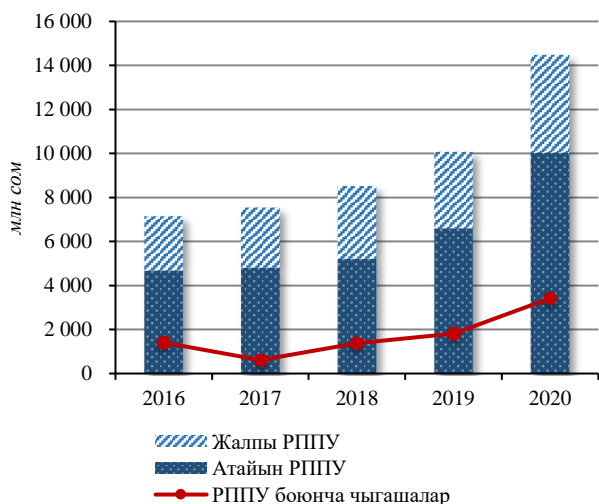

Булагы: Улуттук банк

Коммерциялык банктар тарабынан түзүлгөн камдардын чогуу алгандагы көлөмү 2019-жылга салыштырганда 2,0 пайыздык пунктка көбөйгөн жана жалпы кредит портфелинин 9,0 пайызын түзгөн.

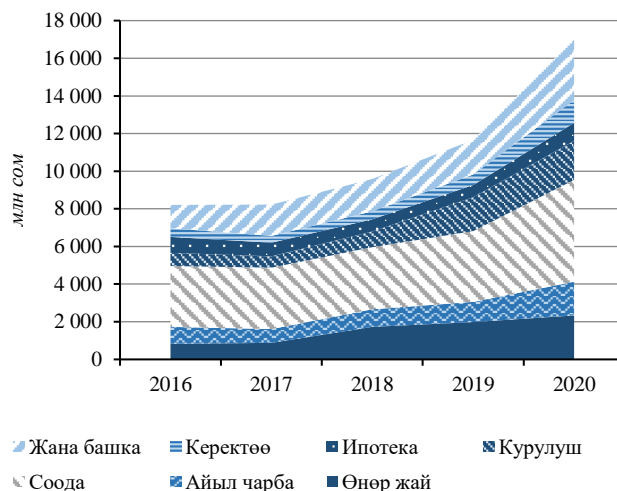
Мында, 2020-жылы атайын РППУнун үлүшү камдардын жалпы көлөмүнүн 69,3 пайызын түзгөн (2.2.4-график).

2.2.4-график. Жалпы жана атайын камдар

Булагы: Улуттук банк

2.2.5-график. Экономиканын тармактары боюнча классификацияланган кредиттердин көлөмү

Булагы: Улуттук банк

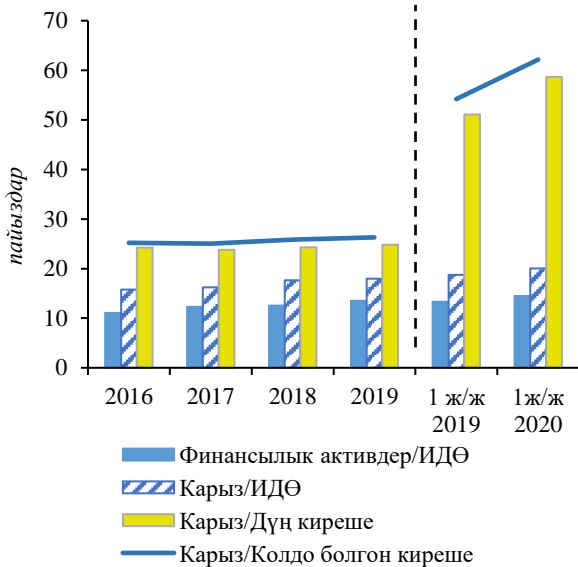
2020-жылдын акырына карата кредиттик тобокелдиктердин эң жогорку концентрацияланышы мурдагыдай эле, “соода” тармагында байкалган (2.2.5-график).

Үй чарбаларынын финансылык абалы¹²

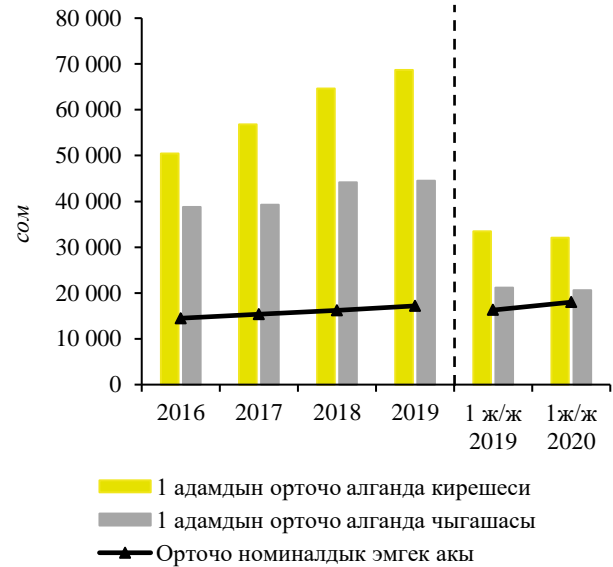
Үй чарбаларынын финансылык туруктуулугунун көрсөткүчтөрүнүн бир аз начарлашы байкалган, ал калктын финансы секторунун алдында карызынын өсүш арымдарынын калктын кирешелеринин өсүш арымдарынан озуп кетиши менен шартталган.

2020-жылдын 30-июнуна карата үй чарбаларынын карызынын ИДӨгө карата катышы 2019-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 18,8 пайыздан 20,1 пайызга чейин көбөйгөн (2.2.6-график).

2.2.6-график. Үй чарбаларынын финансылык туруктуулугунун көрсөткүчтөрү

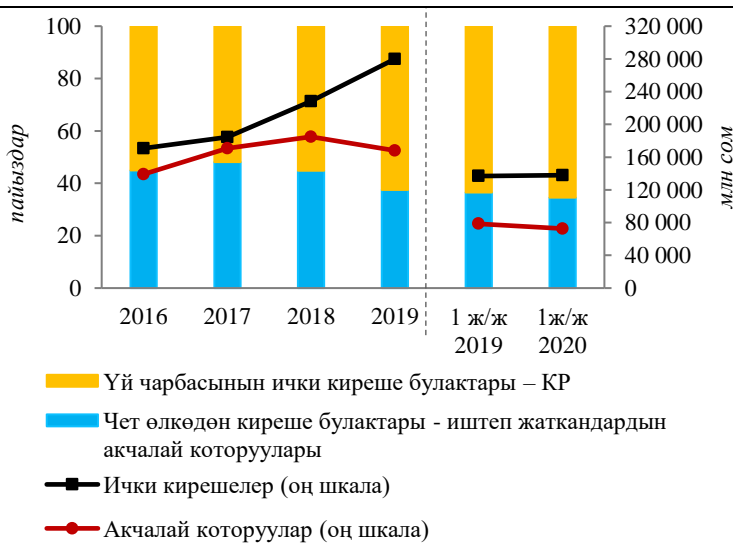

2.2.7-график. Калктын балансынын финансылык туруктуулугунун факторлору

2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча акча которуулар үлүшүнүн 1,9 пайыздык пунктка калктын дүң кирешелеринин 34,5 пайызга чейин төмөндөөсү белгиленген (2.2.8-график). Мында, эмгек мигранттардын акча которуулары мурдагыдай эле үй чарбаларынын кирешелеринин олуттуу булагы бойдон калууда.

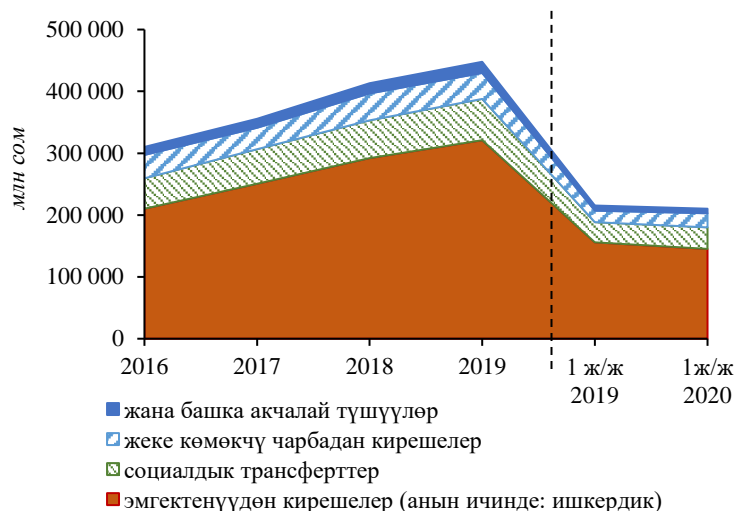
2.2.8. Үй чарбалардын кирешелеринин булактар боюнча түзүмү

Үй чарбалардын кирешелеринин түзүмүндө 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгы үчүн негизги үлүш эмгек ишинен түшкөн кирешелерге туура келген, алар калктын дүң кирешелеринин 69,0 пайызын түзгөн (2.2.9-график).

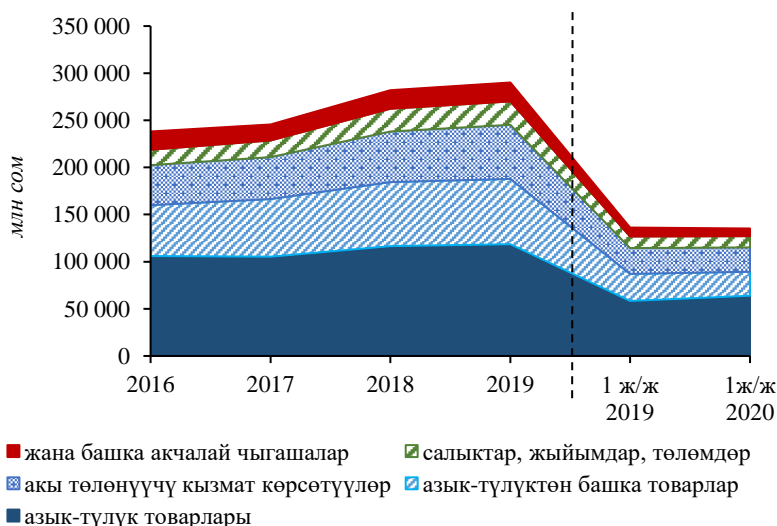
¹² КР УСК расмий статистикалык маалыматтарына ылайык, үй чарбаларын тандалма иликтөөнүн негизинде.

2.2.9-график. Үй чарбаларынын кирешелеринин түзүмү

Үй чарбаларынын чыгашаларынын түзүмүндө сарптоолордун негизги үлүшү керектөөгө туура келген (2.2.10-график), бул акча топтоонун жана инвестициялардын өсүшүн чектеген.

2.2.10-график. Үй чарбаларынын чыгашаларынын түзүмү

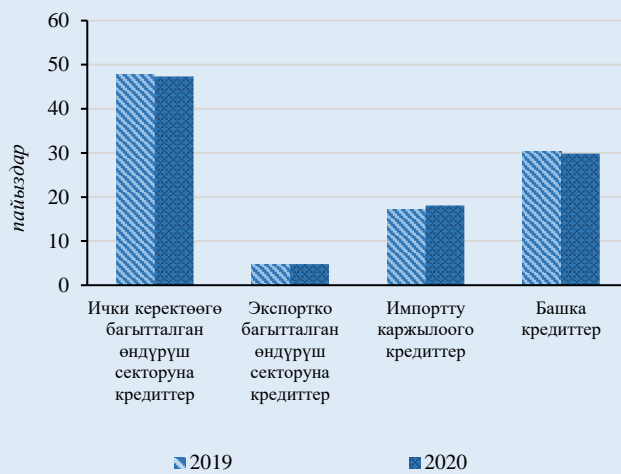

2020-жылдын биринчи жарым жылдыгы үчүн чогуу алгандагы чыгашалардын 85,1 пайызын түзгөн керектөө чыгашаларынын жогорку үлүшү үй чарбаларынын финансылык түшүүлөр кыскарган учурда өз милдеттенмелерин аткаруу жөндөмдүүлүгүнө таасир тийгизиши мүмкүн.

3-кыстырма. Коммерциялык банктардын кардарларын кредиттөө боюнча иликтөөлөрдүн жыйынтыктары (тармактык түзүмү)

Коммерциялык банктарды сурамжылоонун негизинде, отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча берилген кредиттердин олуттуу бөлүгү (карыз алуучулардын кредиттеринин чогуу алгандагы көлөмүнүн 47,3 пайызы), мурдагыдай эле, экономиканын өндүрүш секторунда¹³ топтолгон, бул банк секторунун өлкөнүн ИДӨсүн түзүүгө катышуусу тууралуу тастыктайт, мында берилген кредиттердин 18,1 пайызы импортту каржылоого багытталган (1-график).

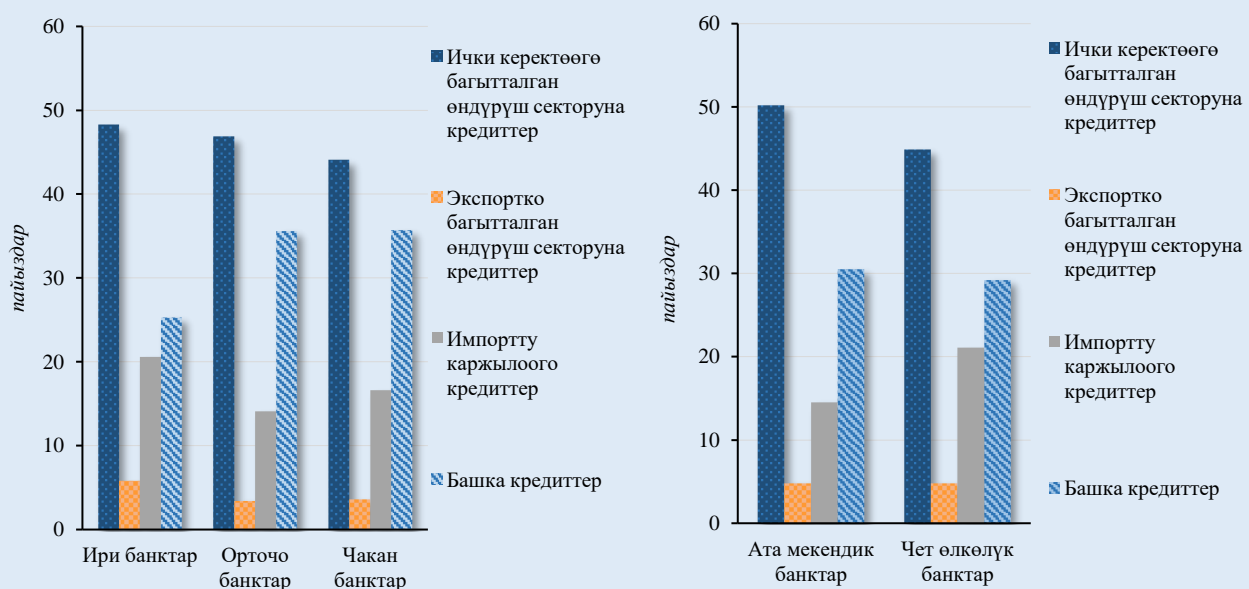
1-график. 2020-жылдын 31-декабрына карата кредиттердин тармактык түзүмү

Жергиликтүү банктардын кредит портфелинин 50,2 пайызы өндүрүш секторуна (ИДӨ) жана 14,5 пайыз – импортту каржылоого багытталган. Чет өлкө банктар да негизинен экономиканын өндүрүш секторуна кредит берген (44,9 пайыз), ал эми импортту каржылоого багытталган кредиттердин үлүшү 2020-жыл үчүн кредит портфелинин 21,1 пайызын түзгөн (2-график).

Булагы: Коммерциялык банктар

2-график. 2020-жылдын 31-декабрына карата банктардын топтору боюнча кредиттердин тармактык түзүмү.

Булагы: Коммерциялык банктар

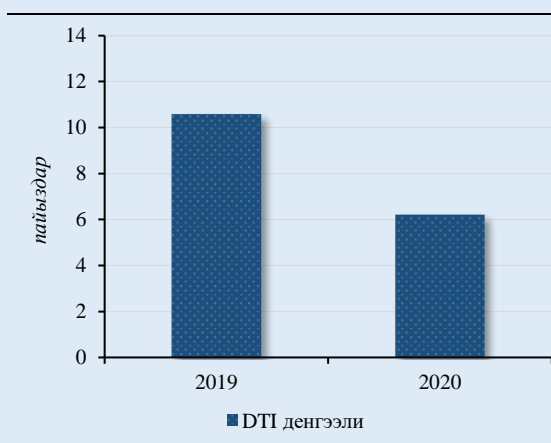
¹³ Өндүрүштүк сектор дегенден улам товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү өндүрүүгө байланыштуу банк кардарларынын ишин (курулуш, байланыш жана ТТС кызмат көрсөтүүлөрү, транспорттук кызмат көрсөтүүлөр, кыймылсыз мүлктү ижарага алуу, мейманканалар, тойканалар ж.б.у.с.) түшүнүү зарыл.

4-кыстырма. Коммерциялык банктардын 15 ири кардарларын иликтөө жыйынтыктары

Карыз алуучулардын төлөөгө жөндөмдүүлүгү

2020-жылдын жыйынтыгы боюнча ДТИ¹⁴ көрсөткүчү боюнча эсептелинүүчү банктардын 15 ири кардарларынын карыз оорчулугунун деңгээли 6,2 пайызды түзгөн, бул 2019-жылдын ушул сыяктуу көрсөткүчүнөн 4,4 пайыздык пунктка аз.

1-график. Банктардын 15 ири карыз алуучулары боюнча ДТИ деңгээли

Банктардын топтору боюнча алганда эң көп карыз оорчулугу **ири банктардын** ири карыз алуучулары арасында байкалган (карыз алуучулардын негизги кирешесинин 8,5 пайыз) (1-таблица). Ошол эле учурда карыз оорчулугунун эң эле төмөн деңгээли 3,8 пайызды түзүү менен орто банктардын ири карыз алуучулары менен бирдей деңгээлде болгон.

Булагы: Коммерциялык банктар, Улуттук банк

1-таблица. 2020-жылдын жыйынтыгы боюнча банктардын 15 ири карыз алуучуларынын карыз оорчулугу

	Банк сектору	Ири банктар	Орто банктар	Чакан банктар
Кредиттер боюнча карыз калдыгы, млрд сом	40,8	23,5	8,3	9,0
15 ири карыз алуучунун кредиттеринин банк секторунун кредит портфелинин жалпы көлөмүндө салыштырма салмагы, пайыздарда	24,8	25,6	16,5	39,9
Кредиттер боюнча карызды тейлөөгө чыгашалардын карыз алуучулардын чогуу алгандагы кирешесине карата катышы, пайыздарда	6,2	8,5	3,8	5,9

Булагы: Коммерциялык банктар, Улуттук банк

2020-жыл үчүн чет өлкө банктарында карыз оорчулугунун деңгээли жергиликтүү банктарга караганда жогору болгон (2-таблица).

2-таблица. 2020-жылдын жыйынтыгы боюнча жергиликтүү жана чет өлкө банктарындагы карыз оорчулугу

	Жергиликтүү банктар	Чет өлкө банктары
Кредиттер боюнча карыз калдыгы, млрд сом	17,9	22,9
15 ири карыз алуучунун кредиттеринин банк секторунун кредит портфелинин жалпы көлөмүндө салыштырма салмагы, пайыздарда	23,4	26,0
Кредиттер боюнча карызды тейлөөгө чыгашалардын карыз алуучулардын чогуу алгандагы кирешесине карата катышы, пайыздарда	3,0	10,3

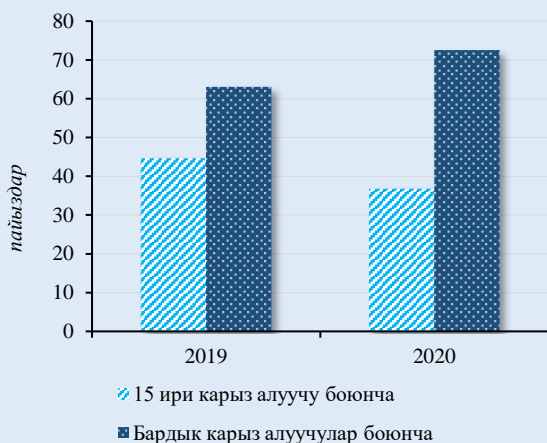
Булагы: Коммерциялык банктар, Улуттук банк

¹⁴ ДТИ (debt-to-income) – карыз алуучунун кредит боюнча төлөө суммасынын (отчеттук мезгил ичинде негизги карыз суммасын жана пайыздык төлөөлөрдү кошо алганда) карыз алуучунун кредит берүү учурунда жарыяланган негизги жылдык кирешесине карата катышы.

Карыз алуучулардын кредит менен камсыз болуусу

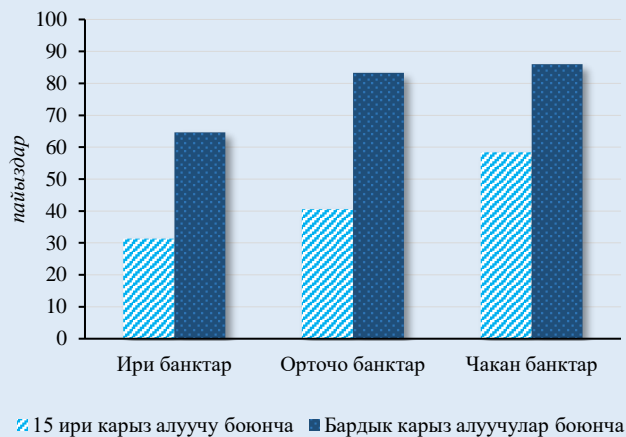
2020-жылдын жыйынтыгында банк сектору боюнча LTV¹⁵ айкын деңгээли 72,6 пайызды түзгөн. Күрөөлүк камсыздоонун түптөлгөн деңгээли кредиттик каражаттардын күрөөлүк мүлк менен камсыз болуусунун салыштырмалуу жогору деңгээлин тастыктоодо (2-график).

2-график. 2020-жылдын 31-декабрына карата ар бир коммерциялык банктын бардык карыз алуучулары жана 15 ири карыз алуучулары боюнча LTV деңгээли.

Булагы: Коммерциялык банктар, Улуттук банк

3-график. 2020-жылдын 31-декабрына карата банктардын топтору боюнча бардык карыз алуучулар жана 15 ири карыз алуучулар боюнча LTV деңгээли.

Булагы: Коммерциялык банктар, Улуттук банк

Мында ири банктардын LTV мааниси бүтүндөй банк сектору боюнча чакан жана орто банктарга караганда төмөн (3-график).

¹⁵ LTV (loan-to-value ratio) – берилген кредиттердин көлөмүнүн күрөөлүк камсыздоонун наркына карата катышы.

2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги

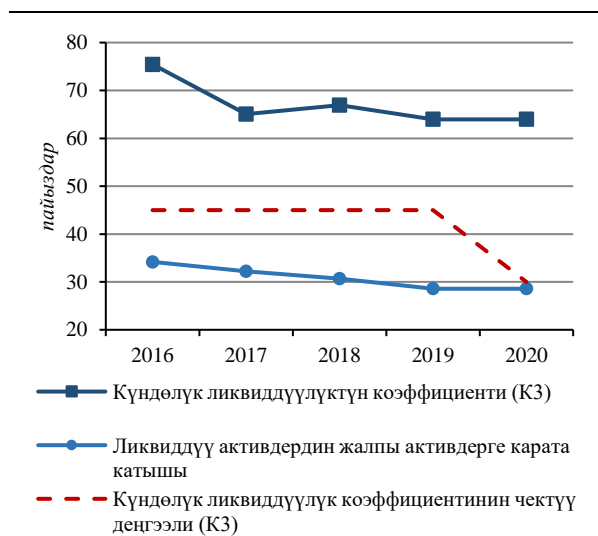
Коронавирус инфекциясынын жайылышына байланыштуу банк секторунун туруктуулугун сактоо максатында, Улуттук банк 2020-жылдын 1-апрелинен тартып экономикалык ликвиддүүлүк коэффициентинин маанисин (К3.1.) 45,0 пайыздан 30,0 пайызга чейин төмөндөткөн.

Мындан тышкары, 2020-жылдын 30-апрелинен тартып кыска мөөнөттүү ликвиддүүлүк (К3.2) жана дароо толукталуучу ликвиддүүлүк (К3.3) экономикалык ченемдеринин сакталышы убактылуу токтотулган.

Бул чара Улуттук банктын башка чечимдери менен бирге коммерциялык банктардын кардарларынын алдында кыска мөөнөттүү милдеттенмелерин өз учурунда аткарууга багытталган.

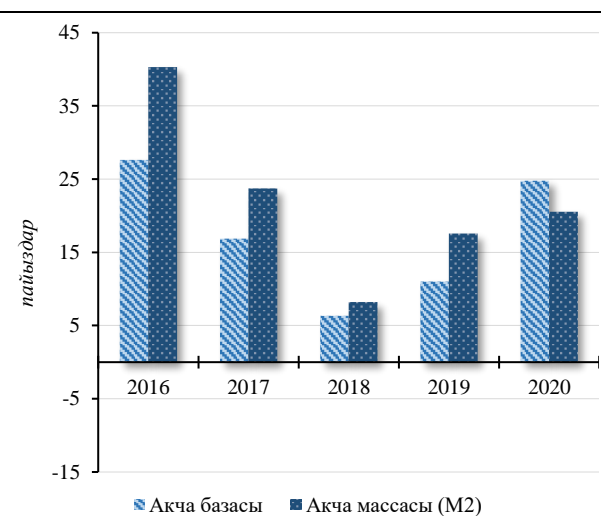
2020-жылдын жыйынтыгы боюнча күндөлүк ликвиддүүлүк коэффициентинин 64,0 пайыздан (2019-жылдын жыйынтыгы боюнча) 64,9 пайызга чейин (2.2.11-график) көбөйүүсү белгиленген.

2.2.11-график. Банк секторунун ликвиддүүлүк көрсөткүчтөрү

Булагы: Улуттук банк

2.2.12-график. Акча массасынын (M2) жана акча базасынын өсүш арымдары

Булагы: Улуттук банк

Банк секторунун ликвиддүүлүк коэффициентинин көбөйүшү ликвиддүү активдеринин өсүш арымдарынын учурдагы милдеттенмелердин өсүш арымдарынан артышы менен шартталган.

2.2.1-таблица. Финансылык активдерди жана милдеттенмелерди төлөө мөөнөтү

2020-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча, млн сом

Аталышы	Төлөө мөөнөтү					Бардыгы болуп
	1 айга чейин	1-3 ай	3-6 ай	6-12 ай	12 айдан ашык	
Бардыгы болуп финансылык активдер, анын ичинде кардарларга кредиттер жана финансылык ижара	113 426	12 228	14 019	26 128	139 482	305 284
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер, анын ичинде жеке адамдардын депозиттери жана юридикалык жактардын мөөнөттүү депозиттери	7 016	6 232	9 395	24 155	115 049	161 846
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер, анын ичинде жеке адамдардын депозиттери жана юридикалык жактардын мөөнөттүү депозиттери	131 926	11 571	21 445	32 099	42 358	239 400
Ажырым, анын ичинде кредиттер жана депозиттер боюнча	54 928	7 529	11 392	22 143	19 289	115 282
	-18 500	658	-7 426	-5 971	97 124	65 884
	-47 913	-1297	-1998	2 011	95 760	46 564

2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги

Каржылоонун ири булактарынын концентрацияланышы

Кайтарым стресс-тестирлөөнүн жыйынтыгы боюнча айрым банктар бирден бешке чейин ири кардарлардын агылып чыгуусуна байланышкан таасирлерге туруштук бере алган эмес. Мында, ликвиддүүлүк ченеми 30 пайыздык чектен төмөн түшөт.

Кредиттердин концентрацияланышы

Айрым банктарда бирден бешке чейин ири карыз алуучулардын потенциалдуу дефолтко учурашы Улуттук банктын экономикалык ченемина төмөн болгон деңгээлге жөнгө салуучу капиталды төмөндөтүшү мүмкүн.

2.2.13-график. Кредит портфелинин тармактык концентрацияланышы

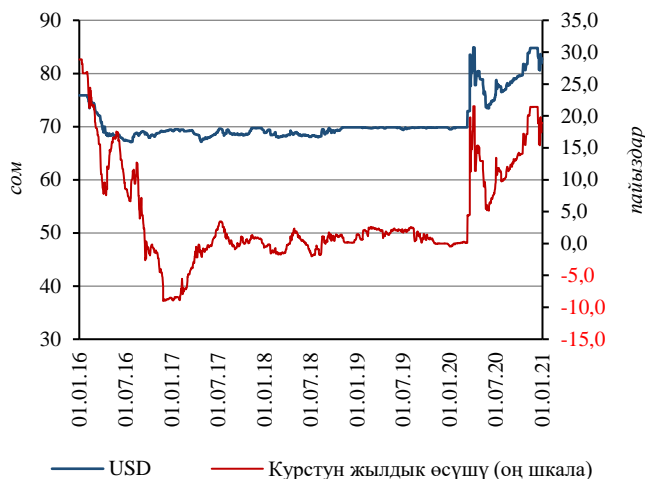
Кредит портфелинин тармактык түзүмүндө айыл чарбага берилген кредиттердин концентрациялануу деңгээлинин төмөндөшү байкалган. 2020-жылдын жыйынтыгы боюнча айыл чарбаны каржылоого берилген кредиттердин үлүшү 20,2 пайыздан 19,9 пайызга чейин төмөндөгөн (2.2.13-график).

Булагы: Коммерциялык банктар, Улуттук банк

2.2.4. Валюта тобокелдиги

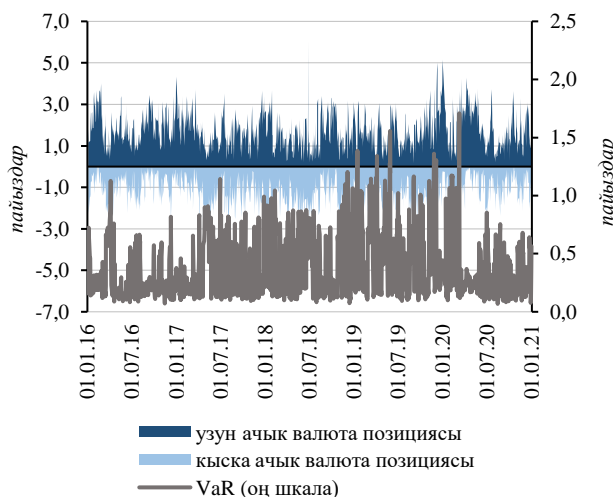
2020-жылдын жыйынтыгы боюнча банк секторунун валюта тобокелдигинин орточо жылдык деңгээли орточо болгон.

2.2.14-график. USD/KGS номиналдык алмашуу курсунун динамикасы

Булагы: Улуттук банк

2.2.15-график. Ачык валюталык позициянын (ОВП) жана кайра баалоо тобокелдигинин динамикасы (VaR) ТСКдан пайыздарда

Булагы: Улуттук банк

Бүтүндөй алганда банктар активдердин жана милдеттенмелердин ачык валюталык позицияларын Улуттук банктын экономикалык ченемдеринде белгиленген лимиттердин чегинде сактап турган.

Банк секторунун валюталык позициясын кайра баалоодон орун алышы ыктымал болгон тобокелдик 2020-жылы минималдуу деңгээлде (VaR: таза суммардык капиталдын 0,1 – 1,7 пайыз, 2.2.15-график) болгон, б.а. банктар чет өлкө валютасы менен иштөөдө консервативдик саясатты карманып, валюталык тобокелдикке бир аз дуушар болгон.

2.2.16-график. Банктардын валюталык позициясы

Булагы: Улуттук банк

5-кыстырма. Кредиттик жана валюта тобокелдиктери

2020-жылдын акырына карата абал боюнча кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 20,4 пайызы ал боюнча төлөө чет өлкө валютасында жүргүзүлгөн кредиттер түзгөн, мында карыз алуучулардын кирешелери улуттук валютада топтолгон (1-график). Кредит портфелинин бул көлөмү кредиттик жана валюта тобокелдиктерине потенциалдуу дуушар болгон.

Валюта тобокелдигинин кредиттик тобокелдикке тийгизген таасири 2-графикте көрсөтүлгөн, анда кредиттердин топтору боюнча классификацияланган кредиттердин үлүшү чагылдырылган:

- 1-топ – 19,4 пайыз, мында карыз алуучунун негизги кирешелери улуттук валютада топтолот, ал эми кредиттер чет өлкө валютасында төлөнөт;

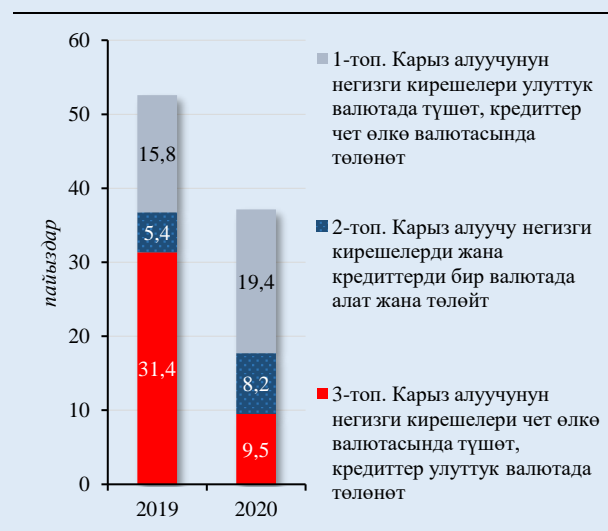
- 2-топ – 8,2 пайыз, мында негизги кирешелер жана карыз алуучу тарабынан төлөнүүгө тийиш кредиттер бирдей валютада топтоштурулат;

- 3-топ – 9,5 пайыз, мында карыз алуучунун негизги кирешелери чет өлкө валютасында топтоштурулат, ал эми кредиттер улуттук валютада төлөнөт.

1-график. Кредиттердин топтору боюнча кредит портфели¹⁶

2-график. Кредиттердин топтору боюнча классификацияланган кредиттердин үлүшү¹⁷

Булагы: Коммерциялык банк, кредит портфелинин көлөмү овердрафттар боюнча кредиттерди эске албаганда көрсөтүлгөн.

¹⁶ Бул графикте кредиттерди топтор боюнча бөлүштүрүү келтирилген. Мисалы, 2020-жылдын 31-декабрына карата 1-топ боюнча кредиттердин көлөмү 32,7 млрд сомду же кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 20,4 пайызын түзгөн.

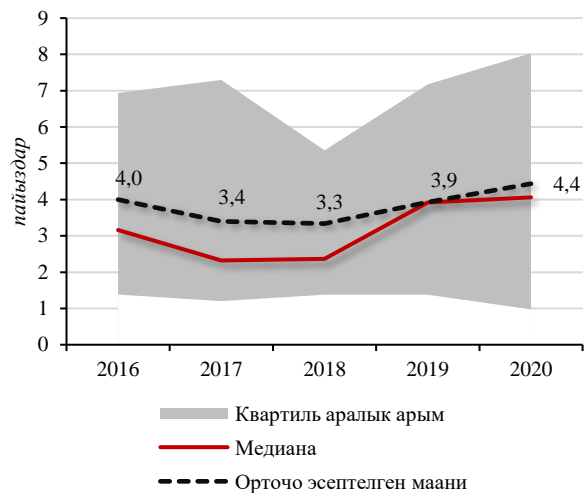
¹⁷ Бул графикте кредиттердин ар бир тобу боюнча кредит портфелиндеги классификацияланган кредиттердин үлүшү чагылдырылган. Мисалы, 2020-жылдын 31-декабрына карата 1-топ боюнча классификацияланган кредиттердин көлөмү 6,3 млрд сомду же 1-топ боюнча кредит портфелинин көлөмүнүн (32,7 млрд сом) 19,4 пайызын түзгөн.

2.2.5. Пайыздык тобокелдик

Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча пайыздык тобокелдик деңгээлинин көбөйүшү жүргөн, бул тобокелдик боюнча өлчөнгөн активдердин таза суммардык капиталдан жогорку арымда өсүшү менен шартталган.

Пайыздык тобокелдиктин орточо өлчөмү 2010-2020-жылдар аралыгында жол берилген чекте (таза суммардык капиталдан 2,4-4,4 пайыз) орун алган.

2.2.17-график. Пайыздык тобокелдик динамикасы (VaR)
ТСКдан пайыздарда

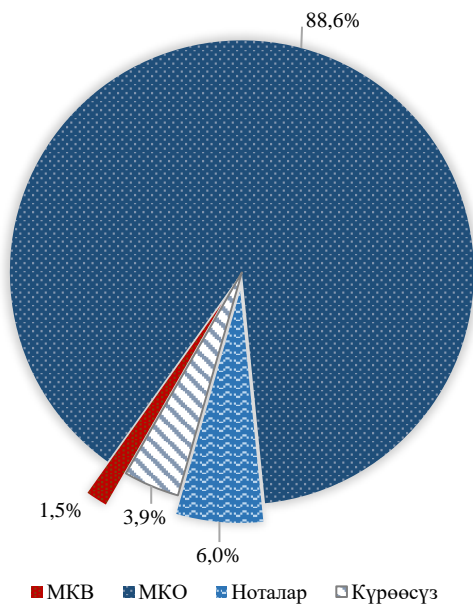
Булагы: Улуттук банк

2.2.6. “Дуушарлануу” тобокелдиги

Банктар аралык кредиттөөдө орун алышы ыктымал болгон “дуушарлануу” тобокелдигине баа берүү мындай талдап-иликтөөнүн максаты болуп саналат, ал банктардын биринде ликвиддүүлүк менен көйгөйлөр келип чыккан шартта, бири-бирине таасирин тийгизиши мүмкүн.

2020-жылдын жыйынтыгы боюнча банктар аралык кредиттик бүтүмдөрдүн көлөмү 30,1 млрд сомду түзгөн¹⁸.

2.2.18-график. 2020-жылдын ичинде банктар-резиденттер ортосунда келишилген банктар аралык кредиттик бүтүмдөрдүн көлөмүн күрөөлүк камсыздоого жараша бөлүштүрүү

Кыргыз Республикасынын банк секторунда банктар аралык рыноктогу кредиттердин орду, негизинен, жогору ликвиддүү мамлекеттик баалуу кагаздар түрүндөгү күрөөлүк камсыздоо менен жабылат (2.2.18-график).

Жалпысынан, өлкөнүн банктар аралык кредит рыногунда “дуушарлануу” тобокелдигинин келип чыгуу ыктымалдыгы минималдуу, бул жогорку ликвиддүү күрөөлүк камсыздоонун болушу менен шартталган.

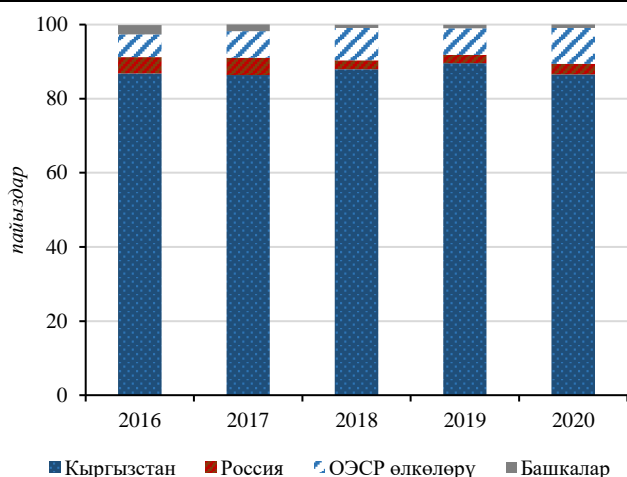
Булагы: Улуттук банк

¹⁸ Мында, 2020-жылдын ичинде банктар-резиденттер ортосунда келишилген бүтүмдөрдүн жалпы көлөмүн түшүнүүгө болот.

2.2.7. Өлкөлүк тобокелдик

Резидент эместерде жайгаштырылган активдердин суммардык көлөмү 2020-жылдын 31-декабрына карата 41,3 млрд сомду же банк секторунун активдеринин жалпы көлөмүнүн 13,5 пайызын түзгөн. Жайгаштыруулардын олуттуу концентрацияланышы Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна кирген өлкөлөрдө байкалган – резидент эместерде жайгаштырылган активдерден 10,5 пайыз (29,7 млрд сом).

2.2.19-график. Активдердин географиялык түзүмү

Булагы: Улуттук банк

жалпы көлөмүнүн 96,0 пайызы өлчөмүндө тартылган. Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна кирген өлкөлөргө резидент эместердин алдында милдеттенмелеринин көлөмүнүн 59,6 пайызы, Россияга жана Казакстанга тиешелүүлүгүнө жараша 15,0 жана 10,6 пайызы туура келген (2.2.20-график).

2.2.20-график. Милдеттенмелердин географиялык түзүмү

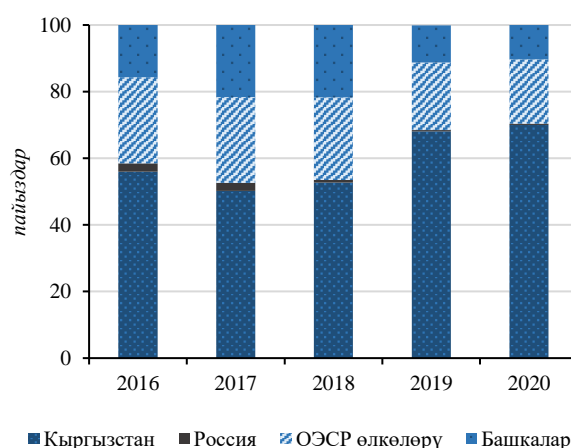

Булагы: Улуттук банк

Чет өлкөдө жайгаштырылган активдердин негизги үлүшү 39,2 млрд сом өлчөмүндө корреспонденттик жана депозиттик эсептерге туура келген же резидент эместерде жайгаштырылган активдердин жалпы көлөмүнүн 95,0 пайызы.

2020-жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын банктарынын резидент эместер алдында милдеттенмелери 30,0 млрд сомду же банк секторунун милдеттенмелеринин жалпы көлөмүнүн 12,6 пайызын түзгөн. Ресурстардын олуттуу үлүшү кредиттер жана депозиттер түрүндө банк-резидент эместерден 28,8 млрд сом же резидент эместер алдында милдеттенмелердин

2.2.21-график. Өлкөлүк белгиси боюнча уставдык капитал

Булагы: Улуттук банк

2020-жылдын жыйынтыгы боюнча чет өлкө капиталы 9,4 млрд сомду же банк секторунун уставдык капиталынын жалпы көлөмүнөн 30,0 пайызын түзгөн. Чет өлкө капиталынын өлкөлүк белгиси боюнча түзүмү (2.2.21-график) төмөнкүлөргө таандык:

- Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна кирген өлкөлөрдүн резиденттерине – 64,5 пайыз,
 - Казакстандын резиденттерине – 23,7 пайыз,
 - Россиянын резиденттерине – 1,3 пайыз,
 - башка өлкөлөрдүн резиденттерине – 10,5 пайыз.

2.3. Банк секторун “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү

2.3.1. Кредиттик тобокелдикти “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү¹⁹

Кредиттик тобокелдикти “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү аркылуу кредит портфелинде “классификацияланбаган” кредиттердин²⁰ жол берилген максималдуу үлүшү эсептелген, ал “классификацияланган” категорияга өтүүдө капиталдын жетиштүүлүк коэффициентин (КЖК) 12 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөтүшү мүмкүн.

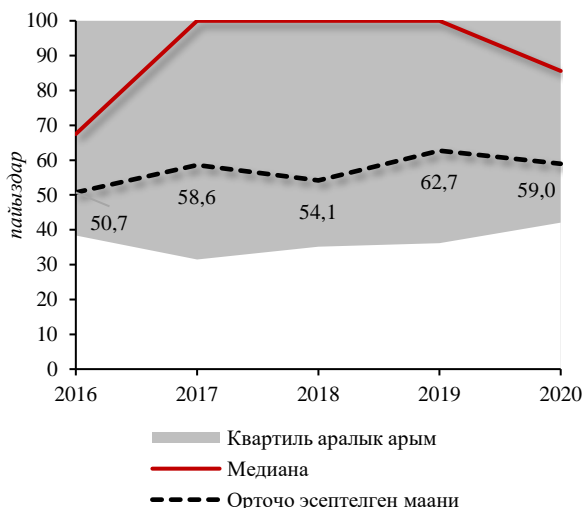
Бул ыкма, “классификацияланбаган” кредиттердин “классификацияланган” кредиттер категориясына өтүшүнө байланыштуу, банктардын РППУ боюнча кошумча чегерүүлөрүнүн ордун жаба алган буфердик капиталдын запасын (таза суммардык капитал) аныктоого мүмкүндүк берет²¹.

Мындан тышкары, бул ыкма капитал шайкештиги (К2.1) 12 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөй турган классификацияланган кредиттердин максималдуу өсүш арымын эсептөөгө өбөлгө түзөт.

Банк секторун 2020-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүүнүн натыйжасында банк сектору боюнча “классификацияланган” категорияга өткөн “классификацияланбаган” кредиттердин максималдуу жол берилген үлүшү орточо 59,0 пайызды түзгөн (2.3.1-график).

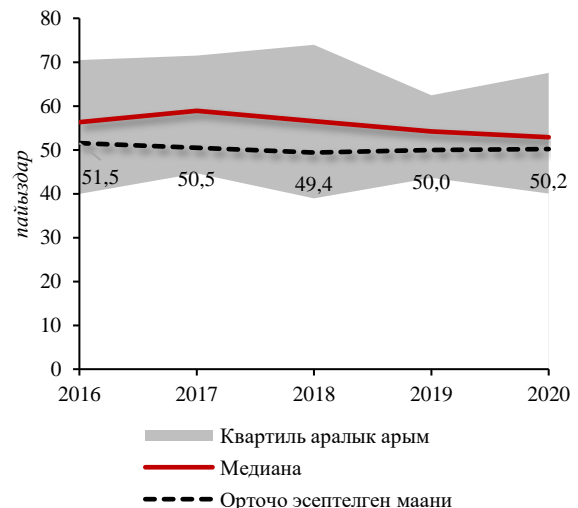
Ошентип, банк сектору кредит портфелинин сапатынын олуттуу начарлоосуна туруштук бере алат, анын ордун жабуу үчүн орточо алганда таза суммардык капиталдын 50,2 пайызга чейин кошумча РППУ түзүү талап кылынат (2.3.2-график).

2.3.1-график. “Иштеп жаткан”²² кредиттердин “классификацияланган” кредиттерге өтүүчү максималдуу жол берилген үлүшү²³ классификацияланбаган кредиттерден пайыздарда

Булагы: Улуттук банк

2.3.2-график. Кошумча РППУ, мында аларды түзүүдө КЖК 12 пайыз деңгээлге чейин төмөндөшү мүмкүн ТСКдан пайыздарда

Булагы: Улуттук банк

¹⁹ Проблемалуу банктарды эске албаганда.

²⁰ Тобокелдиксиз болуп саналган, “нормалдуу” категориясындагы кредиттерди эске албаганда.

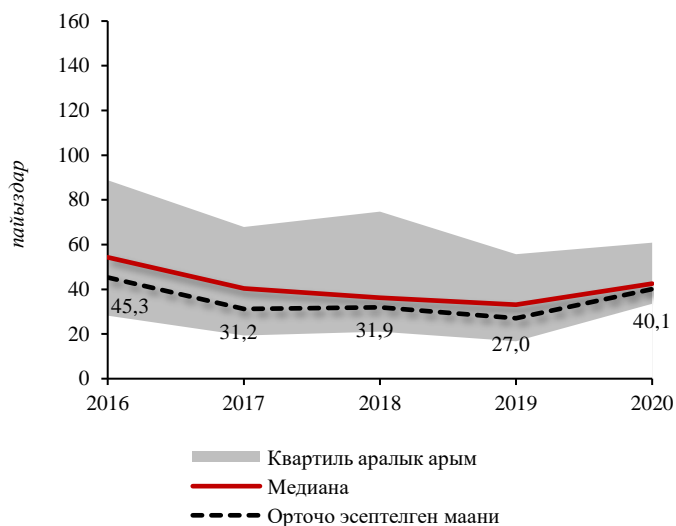
²¹ Мында, “иштеп жаткан” кредиттердин “классификацияланган” категориясына өтүшү үч категория (“субстандарттуу”, “шектүү” жана “жоготуулар”) боюнча бирдей жүрөт.

²² Тобокелдиксиз болуп саналган, “нормалдуу” категориясындагы кредиттерди эске албаганда.

²³ Мында КЖК 12 пайыз деңгээлге чейин төмөндөйт.

2.3.2. Ликвиддүүлүк тобокелдигин “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү

2.3.3-график. Депозиттердин агылып чыгуу өлчөмү, мында КЗ.1 30 пайызга чейин төмөндөйт, кардарлардын депозиттеринин жалпы көлөмүнөн пайыздарда

Булагы: Улуттук банк

активдеринин айкын көлөмү депозиттер агымынын кардарлардын депозиттик базасынын жалпы көлөмүнүн орточо алганда 40,1 пайызынын ордун жабууга жөндөмдүү экендигин көрсөткөн (2.3.1-таблица).

Банк секторунун ликвиддүүлүк тобокелдигине баа берүү үчүн Улуттук банктын күндөлүк ликвиддүүлүк боюнча экономикалык ченемин бузбай туруп, кардарлардын депозиттик базасынын жалпы көлөмүнөн депозиттердин массалык агылып чыгуусунун ордун жабууга жөндөмдүү ликвиддүү активдердин запасы эсептелген.

Таасир – бул жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин агылып чыгуусунун максималдуу көлөмү, ал ликвиддүүлүк ченемин 30 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөтүшү мүмкүн.

“Кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү натыйжалары (2.3.3-график), 2020-жылдын акырына карата абал боюнча банк секторунун ликвиддүү

2.3.3. Рыноктук тобокелдиктерди “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү

Рыноктук тобокелдиктерди “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү жыйынтыгы, банк сектору, 2020-жылдын акырына карата пайыздык жана валюта тобокелдиктерине бир аз эле дуушарланышын көрсөткөн.

Пайыздык тобокелдик

1-сценарий – кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендин төмөндөшү, мында капиталдын шайкештик деңгээли чектүү деңгээлге чейин (12 пайыз) төмөндөйт.

“Кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү натыйжалары тике пайыздык тобокелдикке карата банк секторунун бир аз ийкемдүү экендигин көрсөтүп турат. Кредиттер боюнча пайыздык чендердин орточо деңгээлинин 15,7 пайыздык пунктка төмөндөшү капиталдын шайкештик деңгээлин 12 пайызга чейин төмөндөтүшү мүмкүн (2.3.1-таблица).

Жалпысынан алганда, “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү натыйжалары боюнча банк сектору пайыздык тобокелдиктин төмөн деңгээлине ээ.

Валюта тобокелдиги (кайра баа берүү тобокелдиги)

Банк секторунун валюта тобокелдигине баа берүү үчүн сомдун АКШ долларына карата алмашуу курсунун максималдуу өсүш арымы эсептелген, ал капитал шайкештигине жана таза пайдага да таасирин тийгизет.

1-сценарий – сомдун АКШ долларына карата алмашуу курсунун максималдуу өсүш арымы, мында капиталдын шайкештик (K2.1) деңгээли чектүү деңгээлге чейин (12 пайыз) төмөндөйт.

“Кайтарым” стресс-тесттен өткөрүүнү эсептөөлөр, банк секторунда активдерге жана милдеттенмелерге кайра баа берүү тобокелдигинин төмөн экендигин көрсөтүү менен валюталык тобокелдикке карата төмөн деңгээлдеги ийкемдүүлүккө ээ экендигин тастыктайт (2.3.1-таблица).

2-сценарий – сомдун АКШ долларына карата алмашуу курсунун максималдуу өсүш арымы, мында коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөйт.

Стресс-тестирлөөнүн натыйжалары коммерциялык банктар валюталык тобокелдиктин таасирине туруштук бере ала тургандыгын көрсөтүп турат (2.3.1-таблица).

2.3.1-таблица. 2020-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүүнүн жалпы жыйынтыктары

		Банк сектору
Кредиттик тобокелдик		
1-сценарий	"Классификацияланган" категорияга өткөн классификацияланбаган кредиттердин үлүшү, <i>пайыздарда</i>	59,0
Пайыздык тобокелдик		
1-сценарий	Кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендердин төмөндөшү, мында капиталдын жетиштүүлүк коэффициенти 12% чейин төмөндөйт, <i>пайыздык пунктарда</i>	15,7
Валюта тобокелдиги		
1-сценарий	USD/ KGS курсунун өсүш арымы (±), мында капиталдын жетиштүүлүк коэффициенти 12% чейин төмөндөйт, <i>пайыздарда</i>	валюта курсунун 100 пайызга өзгөрүшү
2-сценарий	USD/ KGS курсунун өсүш арымы (±), мында таза пайда нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөйт, <i>пайыздарда</i>	
Ликвиддүүлүк тобокелдиги		
1-сценарий	Депозиттердин жана кредиттердин жалпы көлөмүнөн кардарлардын депозиттеринин жана алынган кредиттердин үлүшүнүн агылып чыгуусу, мында күндөлүк ликвиддүүлүк коэффициенти 30 пайызга чейин төмөндөйт, <i>пайыздарда</i>	40,1

III. БАНК ЭМЕС ФИНАНСЫ-КРЕДИТ УЮМДАРЫ

Жалпысынан, банк эмес финансы-кредит уюмдары (БФКУ) системасынын абалы туруктуу катары бааланат. Активдер, кредит портфели, ресурстук база сыяктуу негизги көрсөткүчтөрдүн көбөйүүсү белгиленген. Стресс-тесттердин натыйжалары БФКУ секторунун кредиттик тобокелдиги орточо болуп саналарын көрсөткөн.

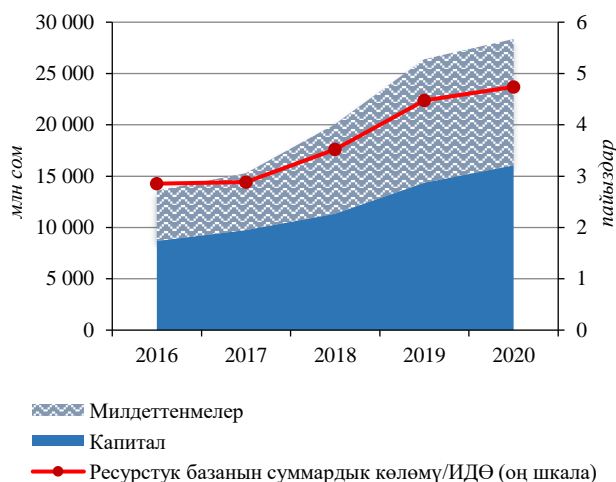
Микрофинансылык уюмдардын жана кредиттик союздардын кредиттери боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендер 2019-жылга салыштырганда бир аз төмөндөгөн.

3.1. Негизги тенденциялар

2020-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында Улуттук банктан лицензия алышкан жана иши ал тарабынан жөнгө салынууга тийиш болгон банк эмес финансы-кредит уюмдары (БФКУ) системасы төмөнкүлөрдү камтыган: адистештирилген финансы-кредит мекемеси – “Кредиттик союздардын каржы компаниясы” ААК (КСКК), 92 кредиттик союз, 134 микрофинансылык уюм (анын ичинде 9 микрофинансылык компания, 87 микрокредиттик компания жана 38 микрокредиттик агенттик) 386 алмашуу бюросу жана 2 кредиттик бюро.

Ресурстар

3.1.1-график. БФКУ милдеттенмелеринин жана капиталынын динамикасы

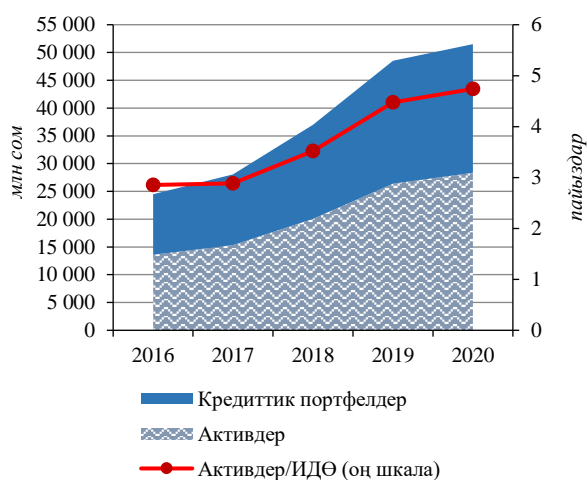

Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча БФКУнун милдеттенмелери 2019-жылга салыштырганда 2,1 пайызга көбөйгөн жана 12,3 млрд сом өлчөмүндө түптөлгөн. БФКУнун капиталы 11,9 пайызга көбөйүп, 16,1 млрд сомду түзгөн (3.1.1-график).

Булагы: Улуттук банк

Активдер

3.1.2-график. БФКУ активдеринин жана кредиттеринин динамикасы

Мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик отчеттун маалыматтары боюнча, БФКУнун чогуу алгандагы активдери 2020-жыл үчүн 7,4 пайызга көбөйүп, 28,4 млрд сомду түзгөн. Бул жогорулоо БФКУнун кредит портфелинин көбөйүүсүнүн эсебинен камсыздалган (3.1.2-график).

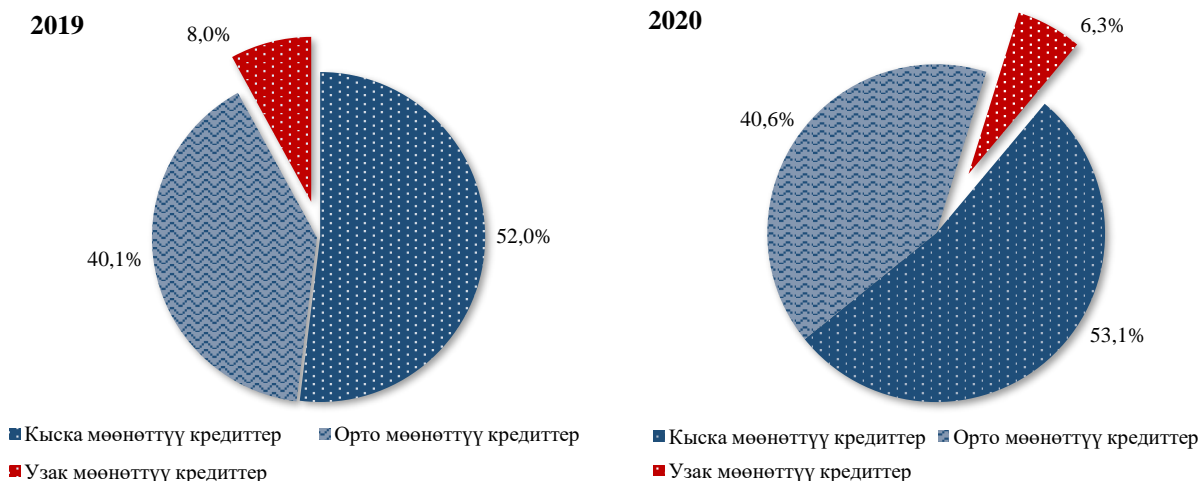
Булагы: Улуттук банк

БФКУ ишинин негизги багыты болуп, кредиттөө калууда. 2020-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча БФКУнун кредит портфелинин көлөмү 4,7 пайызга көбөйүп, 23,1 млрд сом өлчөмүндө түптөлгөн.

Байкоого алынып жаткан мезгилдин акырына карата карыз алуучулардын саны 2019-жылга салыштырганда 1,4 пайызга кыскарган жана 433 364 адамды түзгөн.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде БФКУга ордун жабуу мөөнөттөрү боюнча сунушталган кредиттердин түзүмүндө узак мөөнөттүү кредиттик ресурстардын үлүшүнүн азайышы жана кыска жана орто мөөнөттүү кредиттердин үлүшүнүн көбөйүшү байкалган (3.1.3-график).

3.1.3-график. БФКУга ордун жабуу мөөнөттөрү боюнча берилген кредиттердин түзүмү²⁴

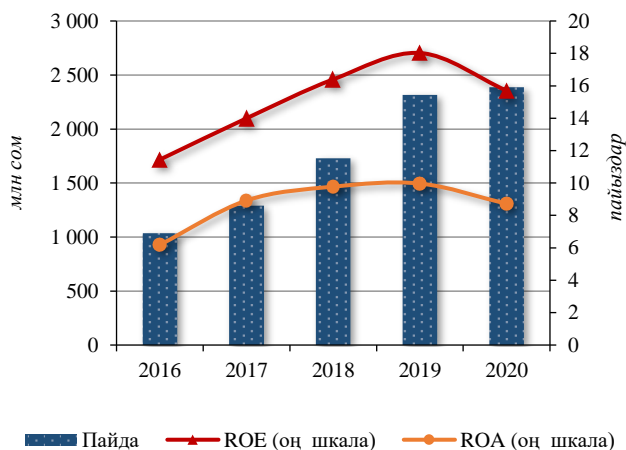
Булагы: Улуттук банк

²⁴ Бир мезгил ичиндеги маалыматтар.

БФКУнун кредит портфелинин ири бөлүгү (чогуу алгандагы кредит портфелинен 72,0 пайызы) топтолгон негизги региондордон болуп, Бишкек шаары, Чүй, Ош жана Жалал-Абад областтары калууда, бул республиканын аталган региондорунда ишкердик жигердүүлүгүнүн жогору болушуна байланыштуу болгон.

Кирешелүүлүк²⁵

3.1.4-график. БФКУнун кирешелүүлүк көрсөткүчтөрүнүн динамикасы²⁶

2020-жылдын жыйынтыгы боюнча БФКУнун таза пайдасы 2019-жылга салыштырганда 3,1 пайызга көбөйүп, 2,4 млрд сомду түзгөн. 2020-жылы ROA кирешелүүлүк көрсөткүчү 1,2 пайыздык пунктка кыскарып, 8,7 пайызды түзгөн, ROE көрсөткүчү 2,3 пайыздык пунктка азайып, 15,7 пайызды түзгөн (3.1.4-график).

Булагы: Улуттук банк

²⁵ ROA жана ROE индикаторлору жылдык мааниде берилген.

²⁶ АФКУну эсепке албаганда.

3.2. Банк эмес финансы-кредит уюмдарынын тобокелдиктери

БФКУ ишиндеги тобокелдиктердин негизги факторлорунан болуп, кредит портфелинин сапаты, тармактык жана институционалдык концентрация, ошондой эле БФКУ секторунун тышкы карызынын абалы саналат.

БФКУнун кредит портфелинин сапаты

Отчеттук мезгилдин акырына карата абал боюнча БФКУнун кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү 6,6 пайызды түзгөн, мында алардын номиналдык көлөмү 2019-жылга салыштырганда 668,4 млн сомго же 77,8 пайызга көбөйүшү байкалган (3.2.1-график).

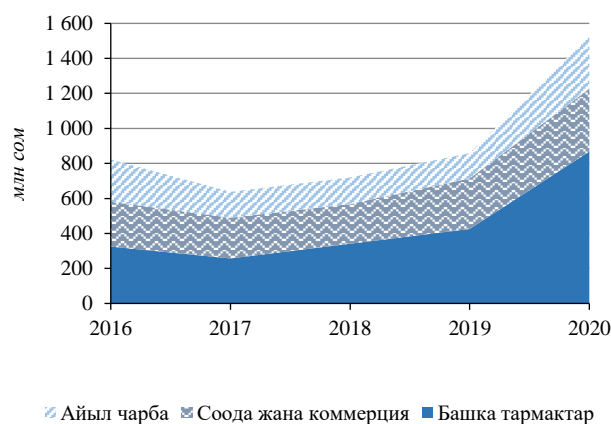
2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча БФКУнун классификацияланган кредиттеринин түзүмүндө 2019-жылга салыштырганда айыл чарбага (2,7 пайыздык пункт) берилген тейленбеген кредиттеринин үлүшүнүн көбөйүшү, жана соодага (10,1 пайыздык пункт) берилген тейленбеген кредиттеринин үлүшүнүн төмөндөшү белгиленген. БФКУнун классификацияланган кредиттеринин жалпы көлөмүндө айыл чарбага жана соодага берилген тейленбеген кредиттеринин үлүшү тиешелүүлүгүнө жараша 19,7 пайызды жана 23,5 пайызды түзгөн (3.2.2-график).

3.2.1-график. БФКУнун кредит портфелинин сапаты

Булагы: Улуттук банк

3.2.2-график. БФКУнун экономиканын тармактары боюнча классификацияланган кредиттеринин түзүмү

Булагы: Улуттук банк

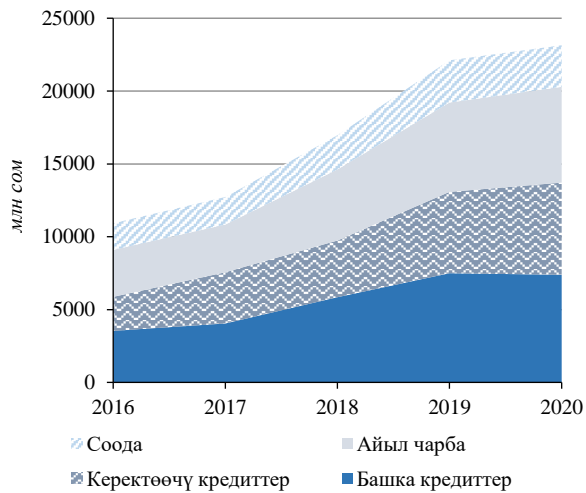
Тармактык концентрация

БФКУнун кредит портфели айыл чарбага берилген кредиттерде (БФКУнун кредиттеринин жалпы көлөмүнүн 28,4 пайызы), ошондой эле керектөө жана соода кредиттеринде (кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн тиешелүүлүгүнө жараша 27,4 жана 12,3 пайызы, 3.2.3-график) топтоштурулган. Айыл чарбаны кредиттөө жаратылыш-климат шарттарына олуттуу көз карандылыгы менен коштолгон.

Институционалдык концентрация

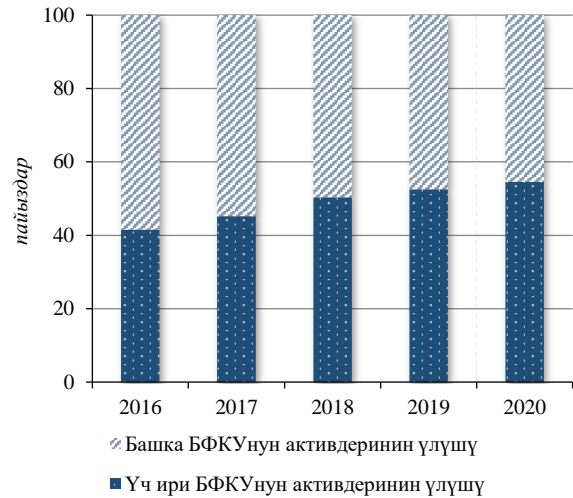
Кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча үч ири БФКУнун активдеринин үлүшү 2019-жылга салыштырганда 2,0 пайыздык пунктка көбөйгөн жана БФКУ секторунун активдеринин жалпы көлөмүнүн 54,5 пайызын түзгөн (3.2.4-график).

3.2.3-график. БФКУнун кредит портфелинин тармактык түзүмү

Булагы: Улуттук банк

3.2.4-график. БФКУнун активдеринин институционалдык түзүмү

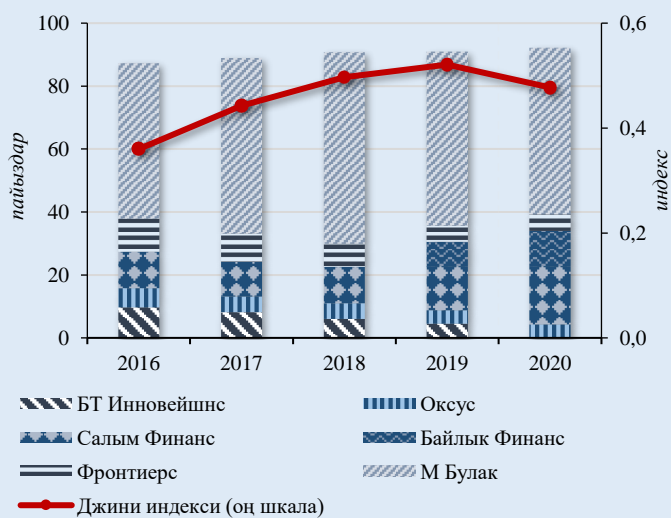
Булагы: Улуттук банк

6-кыстырма. Концентрациялануу индексинин негизинде БФКУ секторунун ишине баа берүү²⁷

Херфиндаль-Хиришман индекси

БФКУ секторундагы концентрациялануу тобокелдигин талдоо максатында, Херфиндаль-Хиришмандын индекси эсептелинген²⁸. 2020-жылдын акырына карата абал боюнча БФКУ сектору үчүн индекстин мааниси 1 472,0 пункту түзгөн. Эмпирикалык эрежеге ылайык²⁹, алынган маани БФКУнун активдеринин орточо концентрациялануусун же микрофинансылык рыноктун орточо концентрациялануусун көрсөтүп турат.

1-график. Джини индексинин жана 6 ири БФКУнун активдеринин динамикасы

Джини индекси

Джини индекси аталган БФКУнун активдерин бирдей бөлүштүрүлүшүн баалоо максатында эсептелип чыгарылган. 2020-жылдын акырына карата абал боюнча индекс мааниси концентрациялануу деңгээлинин бир эле учурда төмөндөшүнөн улам 0,48 түзгөн (1-график).

Булагы: Улуттук банк

²⁷ Концентрациялануу индекстери 6 ири БФКУнун маалыматтарынын негизинде эсептелинген.

²⁸ $H = \sum_{i=1}^n (\text{үлүшү } i)^2$.

²⁹ Рыноктун концентрациялануу деңгээлин аныктоонун төмөнкүдөй эмпирикалык эрежеси колдонулган:

- индекс 0,1 (же 1,000) төмөн мааниге ээ – рыноктун бир аз концентрациялануусу;
- индекс 0,1ден 0,18ге чейинки (же 1,000ден 1,800гө чейинки) мааниге ээ – рыноктун орточо концентрациялануусу;
- индекс 0,18ден (же 1,800дөн) жогору мааниге ээ – рыноктун жогорку концентрациялануусу.

БФКУнун тышкы карызынын абалы

Отчеттук мезгилдин акырына карата абал боюнча БФКУнун тышкы карызынын көлөмү 73,8 млн АКШ долларын түзгөн. БФКУнун тышкы карызынын ири бөлүгү чет өлкөлүк финансы-кредит уюмдары тарабынан сунушталган кредиттерден (БФКУнун тышкы карызынын жалпы көлөмүнүн 88,1 пайызы), калган бөлүгү эл аралык финансы институттарынын кредиттеринен (11,9 пайыз) турган.

2020-жылдын жыйынтыгы боюнча ири БФКУнун тышкы карызы 2019-жылга салыштырганда 14,7 пайызга кыскарган жана 62,6 млн АКШ долларын түзгөн.

3.3. БФКУ секторун стресс-тесттен өткөрүү

БФКУнун кредиттик тобокелдигин стресс-тесттен өткөрүү

Кредит портфелинин сапатынын начарлашынын БФКУ секторуна тийгизген таасирин баалоо үчүн стресс-тест өткөрүлгөн.

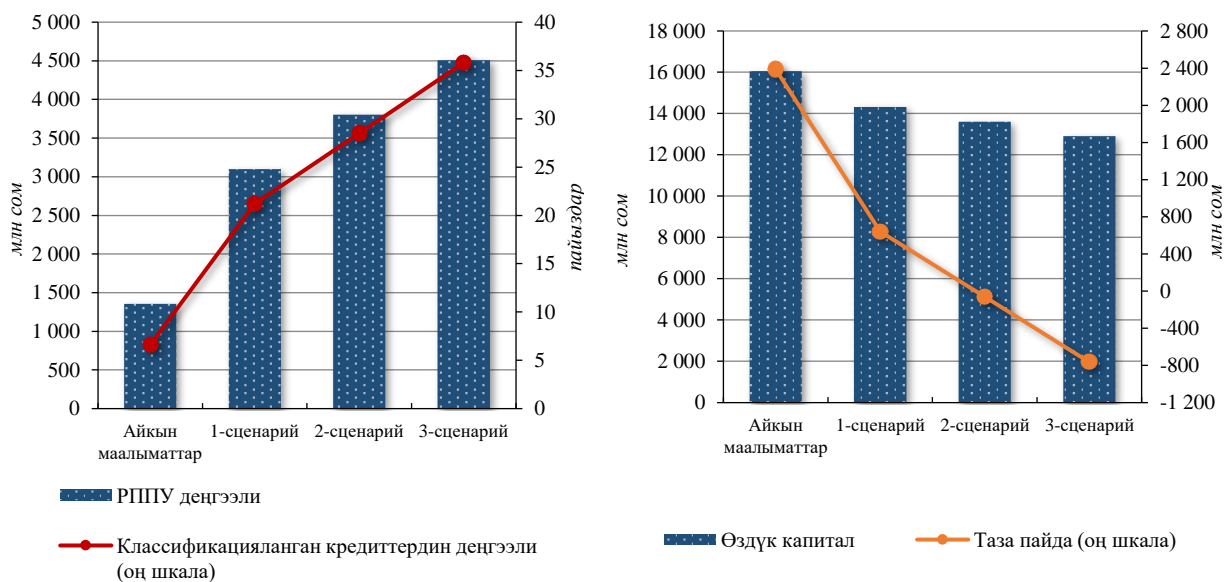
Стресс-тест өткөрүүнүн алкагында төмөнкүдөй үч сценарий каралган:

- 1-сценарий: кредиттердин 50 пайызынын бир категориядан экинчиге өтүүсү;
- 2-сценарий: кредиттердин 75 пайызынын бир категориядан экинчиге өтүүсү;
- 3-сценарий: кредиттердин 100 пайызынын бир категориядан экинчиге өтүүсү.

Мында, кредиттердин бир категориядан экинчиге өтүүсү “стандарттык”, “байкоого алынган”, “субстандарттык”, “шектүү” жана “жоготуулар” сыяктуу категориялар боюнча бирдей жүрөт.

Бул стресс-тесттен өткөрүүнү жүргүзүүдө БФКУнун кредит портфелинде РППУ³⁰ көлөмү 128,6 пайыздан 232,3 пайызга чейин тандалып алынган сценарийге жараша көбөйгөн (3.3.1-график).

3.3.1-график. 2020-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча кредиттик тобокелдикти стресс-тестирлөө жыйынтыктары

Булагы: Улуттук банк

Кредит портфелинин сапатынын начарлашы БФКУнун өздүк капиталынын жана таза пайдасынын акырындык менен төмөндөшүнө алып келе тургандыгын белгилей кетүү зарыл. Биринчи сценарий ишке ашырылган учурда БФКУ сектору рентабелдүү болот, бирок пайда деңгээли 642,4 млн сомго чейин төмөндөтүлөт. Экинчи, үчүнчү сценарийлер ишке ашырылган учурда БФКУ сектору, тиешелүүлүгүнө жараша, 60,9 жана 764,2 млн сом өлчөмүндө чыгым тартат (3.3.1-график).

³⁰ МФУ активдин суммасынан пайыздык катышта көрсөтүлгөн чегерүүлөрдүн төмөнкүдөй өлчөмдөрүн жүзөгө ашыруу менен классификациянын тиешелүү категориялары үчүн жалпы жана атайын РППУ түзүшөт:

- стандарттуу, пайыздарда – 0дөн 5ке чейин;
- байкоо алдындагы активдер, пайыздарда – 10;
- субстандарттуу, пайыздарда – 25;
- шектүүлөр, пайыздарда – 50;
- жоготуулар, пайыздарда – 100.

3.3.1-таблица. Кредиттик тобокелдикти стресс-тесттен өткөрүү жыйынтыктары, пайыздар

	БФКУнун кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү
1-сценарий: кредиттердин 50% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	21,2
2-сценарий: кредиттердин 75% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	28,5
3-сценарий: кредиттердин 100% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	35,8

Булагы: Улуттук банк

Биринчи сценарийди ишке ашыруунун жыйынтыгында БФКУнун кредит портфелиндеги проблемалуу кредиттердин үлүшү 14,6 пайыздык пунктка, 21,2 пайыз деңгээлине чейин көбөйүшү мүмкүн. Экинчи сценарий ишке ашырылган учурда проблемалуу кредиттер 21,9 пайыздык пунктка, 28,5 пайыздык деңгээлге чейин көбөйүшү мүмкүн, ал эми үчүнчү сценарийди ишке ашырууда – 29,2 пайыздык пунктка, 35,8 пайыздык деңгээлге чейин жетиши мүмкүн.

IV. ТӨЛӨМ СИСТЕМАЛАРЫ

2020-жылдын март айынын акырынан декабрь айына чейинки мезгил, COVID-19 пандемиясына байланыштуу Кыргыз Республикасынын төлөм системасында операциялык тобокелдик деңгээлинин жогорулашы, ошондой эле Бишкек шаарында жана Кыргыз Республикасынын бир катар башка аймактарында өзгөчө кырдаал жана өзгөчө абал режимдеринин киргизилиши менен мүнөздөлгөн.

Мындан тышкары, өлкөдө туруксуз коомдук-саясий кырдаал учурунда улуттук жана чек ара аркылуу өтүүчү төлөмдөр/которуулар убактылуу токтотулгандыгына байланыштуу, 2020-жылдын октябрь айында операциялык тобокелдиктин жогорку деңгээли катталган.

Системалуу мааниге ээ жана маанилүү төлөм системаларында тобокелдиктер деңгээли алгылыктуу чектерде болгон, бул Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында каралган тобокелдиктерди тескөө механизмдери жана төлөм системаларынын эрежелери, сакталып турган жогорку ликвиддүүлүк деңгээли, камсыздандыруу депозиттер жана алдын ала төлөө системасы, ошондой эле эпидемиологиялык кырдаалда төлөм системаларынын үзгүлтүксүз иштешин камсыз кылууга багытталган өзгөчө кырдаал/өзгөчө абал боюнча Улуттук банк алдындагы оперативдүү штабдын айрым чечимдери менен камсыз болгон.

Аныкталган тобокелдиктерди минималдаштыруу максатында Улуттук банк тарабынан отчеттук мезгилде оператору болуп аталган банк саналган төлөм системаларынын иштөө регламентин корректировкалоо боюнча чаралар көрүлгөн.

Эпидемиологиялык кырдаалга байланыштуу инспектордук текшерүүлөр убактылуу токтотулган, Улуттук банкка регулятивдик отчетторду берүү мөөнөттөрү кайра каралып чыккан, системалардын жана төлөм инфраструктурасынын үзгүлтүксүз иштешин камсыз кылуу боюнча төлөм системаларынын операторлору жана мамлекеттик органдар менен өз ара иш алып баруу, ошондой эле консультацияларды берүү жана даттанууларды кароо аркылуу калк менен иш жүргүзүлгөн.

Өлкөнүн финансы секторунун иш туруктуулугун аныктаган негизги факторлордун бири катары натыйжалуу жана үзгүлтүксүз иштеген төлөм системасы саналат.

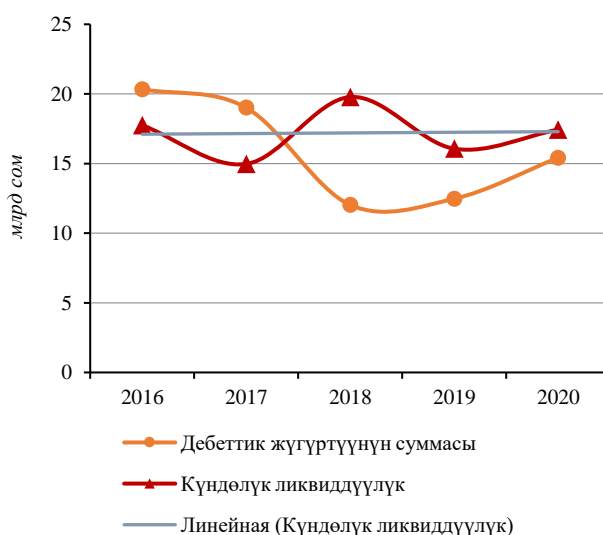
2020-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында төлөм системасы төмөнкү компоненттерден турган:

1. Улуттук банктын ири төлөмдөр системасы – Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы (ГСРРВ);

2. Чекене төлөмдөр системасы: Майда чекене жана утурумдук төлөмдөрдүн пакеттик клиринг системасы (ПКС), төлөм карттары менен эсептешүүлөр системасы, акча которуулар системасы, электрондук акча менен эсептешүүлөр системасы;

3. Финансылык билдирүүлөрдү кабыл алуу жана өткөрүп берүү үчүн инфраструктура (SWIFT сервис-бюросу, банктар аралык коммуникациялык тармак).

4.1-график. ГСРРВда төлөмдөрдүн жана ликвиддүүлүк көлөмүнүн орточо күндүк көрсөткүчүнүн өзгөрүү динамикасы

Булагы: Улуттук банк

Төлөм системаларынын маанилүүлүгү критерийлерине ылайык³¹ 2020-жылдын жыйынтыгында төмөнкүлөр:

1. системалуу мааниге ээ төлөм системалары болуп таанылган - ГСРРВ жана ПКС системалары;

2. улуттук төлөм системалары болуп таанылган – ГСРРВ, ПКС жана “Элкарт” системалары;

Бул системалар Кыргыз Республикасынын төлөм системасынын негизги катышуучулары болуп саналат. Системалуу мааниге ээ төлөм системаларынын ишиндеги үзгүлтүктөр өлкөнүн төлөм жана банк системасы үчүн системалык тобокелдиктерге алып келиши мүмкүн, буга байланыштуу аларга карата жогорулатылган талаптар колдонулат.

ГСРРВ 2020-жылы ичинде штаттык режимде иштеген.

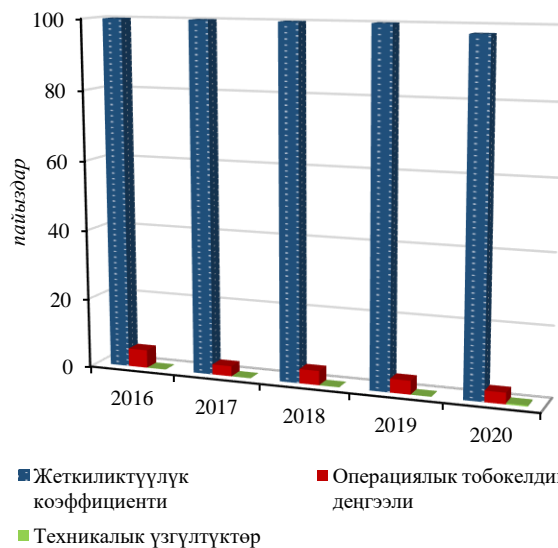
ГСРРВда финансылык тобокелдиктердин деңгээли катышуучулардын эсептериндеги ликвиддүү каражаттардын жогору деңгээлинин эсебинен системадагы жүгүртүүгө карата төмөн бойдон калган: катышуучулардын орточо күндүк ликвиддүү каражаттарынын көлөмү 8,53 пайызга көбөйүүнү көрсөтүп (2019-жылга салыштырганда), 17,4 млрд сомду түзгөн.

Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасынын жеткиликтүүлүк деңгээли 2020-жылы ичинде 97,7 пайызды түзүү менен жогору калган, ал эми операциялык тобокелдик деңгээли операциялык күндүн узартылышын эске алганда 3,2 пайызды түзгөн.

Отчеттук мезгилде пакеттик клиринг системасында финансылык тобокелдиктердин деңгээли да төмөн деңгээлде болгон. Катышуучулар тарабынан дебеттик таза позициянын ордун жабууга каралган кам зарыл деңгээлден дээрлик 5,1 эсеге арткан. Пакеттик клиринг системасынын ишине мониторинг жүргүзүүнүн жыйынтыгы боюнча системанын жеткиликтүүлүк көрсөткүчү отчеттук мезгил ичинде жогорку бойдон калып, 98,0 пайызды түзгөн (жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн 2,0 пайызга төмөндөшү). Мында, системанын катышуучуларынын суроо-талабы боюнча иштөө регламентинин үзгүлтүктөрүн жана узартылышын эске алганда, системада операциялык тобокелдиктин деңгээли 3,1 пайызды түзгөн.

Банктык төлөм карттары менен эсептешүүлөр системалары. 2021-жылдын 1-январына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында беш эл аралык система, “Элкарт” локалдык системасы жана “Элкарт-UPI³²” системасынын кобейджинг карттары иштеп турган.

4.2-график. ГСРРВда жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

	2016	2017	2018	2019	2020
Техникалык үзгүлтүктөр, %	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3
Жеткиликтүүлүк коэффициенти, %	100,0	100,0	100,0	100,0	97,7
Операциялык тобокелдик деңгээли, %	5,2	2,9	4,1	3,9	3,2

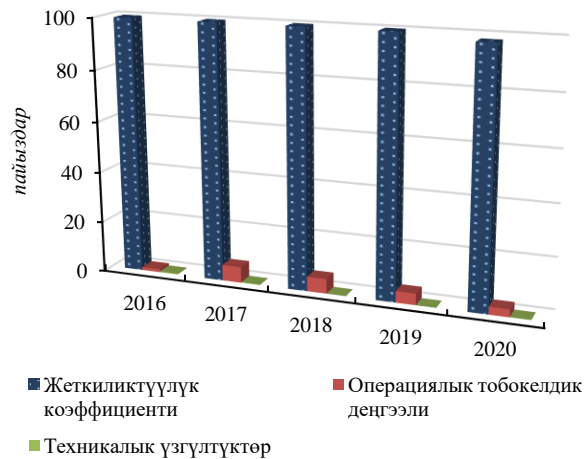
Булагы: Улуттук банк

³¹ Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын 2021-жылдын 10-февралындагы № 2021-П-14/6-1-(ПС) токтому менен бекитилген.

³² “Кыргыз Республикасындагы банктык төлөм карттар жөнүндө” жобого ылайык кобейджинг картты - бул эки төлөм системасынын алкагында чыгарылган карт. Ошентип, “Элкарт-UPI” Кыргыз Республикасынын аймагында “Элкарт” системасынын эрежелери боюнча тейленсе, ал эми республиканын чегинен тышкары Union Pay системасынын эрежелерине ылайык тейленет.

Отчеттук мезгил ичинде “Элкарт” улуттук системасы менен 23 коммерциялык банк иш алып барган, системанын мониторингинин жана иштөөсүнүн жыйынтыгы боюнча анын жеткиликтүүлүк көрсөткүчү 99,9 пайызды, ал эми системада операциялык тобокелдиктердин деңгээли техникалык үзгүлтүктөрдү эске алуу менен 0,1 пайызды түзгөн.

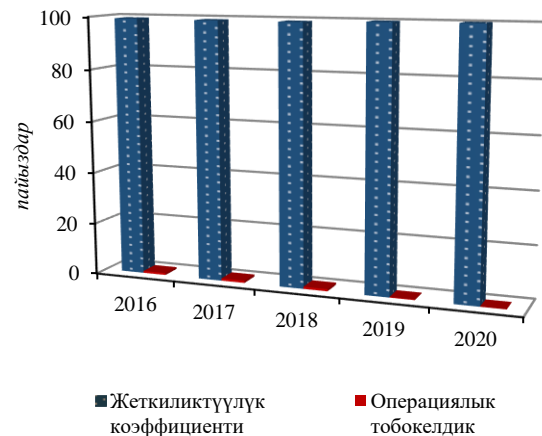
4.3-график. ПКСте жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

	2016	2017	2018	2019	2020
Техникалык үзгүлтүктөр, %	0,3	0,2	0,0	0,0	0,1
Жеткиликтүүлүк коэффициенти, %	99,7	99,8	100,0	100,0	98,0
Операциялык тобокелдик деңгээли, %	1,2	6,2	5,8	4,5	3,1

Булагы: Улуттук банк

4.4-график. Бирдиктүү банктар аралык процессинг борборунда жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

	2016	2017	2018	2019	2020
Жеткиликтүүлүк коэффициенти, %	99,2	99,1	99,2	99,8	99,9
Операциялык тобокелдик, %	0,8	0,9	0,8	0,2	0,1

Булагы: Улуттук банк

Акча которуулар системалары. 2020-жыл ичинде коммерциялык банктарда эсеп ачуусуз эл аралык акча которууларды алуу жана жөнөтүү эл аралык акча которуулардын тогуз системасы аркылуу жүзөгө ашырылган.

Акча которуулардын локалдык системалары боюнча учурда акча которуулардын беш локалдык системасы ортосунда салыштырмалуу бирдей бөлүштүрүү сакталууда, алардын операторлору болуп, Кыргыз Республикасынын банктары саналат.

4.1-таблица. Эл аралык акча которуулар системалары ортосунда агымдарды бөлүштүрүү

Акча которуу системанын аталышы	Кириш		Чыгыш	
	Жалпы сандан үлүшү, %	Жалпы көлөмдөн үлүшү, %	Жалпы сандан үлүшү, %	Жалпы көлөмдөн үлүшү, %
Золотая Корона	69,0	68,2	81,2	79,7
Юнистрим	2,4	4,4	1,5	2,9
Вестерн Юнион	24,5	18,9	6,2	9,4
CONTACT	2,5	5,0	10,2	7,0
Money Gram	0,9	2,1	0,8	1,0
Жана башкалар	0,6	1,5	0,1	0,0
Бардыгы болуп	100,0	100,0	100,0	100,0

Булагы: Улуттук банк

Электрондук акча менен эсептешүүлөр системалары. 2021-жылдын 1-январына карата 2019-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда электрондук капчыктардын саны 3,5 млн ашык капчыкты түзүү менен 78,8 пайызга көбөйгөн. Электрондук акча менен жүгүртүүлөрдүн көрсөткүчтөрү 2020-жыл ичинде 2019-жылга салыштырганда төмөнкүдөй калыптанган:

- электрондук капчыктар ортосунда акча каражаттарды которуу боюнча операциялардын көлөмү 2019-жылга салыштырганда 49,8 пайызга өсүп, 6,9 млрд сомду түзгөн, акча каражаттарды которуулардын саны 2,9 эсе көбөйүп, 1,9 млн операцияны түзгөн;
- электрондук акчанын ордун жабуу (накталай алуу) боюнча операциялардын көлөмү 40,0 пайызга көбөйүп, 19,8 млрд сомду түзгөн, операциялардын саны 3,0 млн операцияны түзүп, 42,6 пайызга көбөйгөн;
- отчеттук жылы электрондук акча менен товарларга жана кызмат көрсөтүүлөргө төлөө боюнча операциялардын көлөмү 2019-жылга салыштырганда 20,8 пайызга көбөйүп, 7,2 млрд сомду түзгөн, ал эми операциялардын саны 3,9 пайызга азайып, 15,8 млн операцияны түзгөн;
- электрондук акчанын эмиссиясынын (чыгаруунун) көлөмү 27,5 млрд сомду түзүү менен 36,1 пайызга көбөйгөн, ал эми электрондук акчанын эмиссиясынын (чыгаруунун) саны 13,2 млн операцияны түзүү менен 21,8 пайызга көбөйгөн.

Финансылык билдирүүлөрдү алмашуу каналдары. 2020-жылдын жыйынтыгы боюнча, чек ара аркылуу өтүүчү финансылык билдирүүлөрдү алмашуу SWIFT тармагы, “банк-кардар” тейлөө кызматы аркылуу ишке ашырылса, негизги агым SWIFT телекоммуникация тармагына туура келген. SWIFT банк системасы үчүн корреспондент-банктер менен чек ара аркылуу өтүүчү финансылык билдирүүлөрдү коопсуз алмашуунун негизги каналы болуп саналат.

Финансылык жүктү жана банктардын чет өлкөлүк сервис бюролорунан көз карандылыгын азайтуу үчүн Улуттук банк 2019-жылдын 1-январынан тартып SWIFT сервис бюросун түзгөн. Учурда SWIFT сервис бюросу аркылуу Улуттук банк жана Кыргыз Республикасынын 15 коммерциялык банкы иштеп жатат.

Ошондой эле, Кыргыз Республикасынын төлөм инфраструктурасына үчүнчү жактардын пайдасына төлөмдөрдү кабыл алуу боюнча 20 (анын ичинде бир төлөм системасынын оператору төлөмдөрдү кабыл алууну убактылуу токтоткон) банктык эмес системасы кирет. Отчеттук мезгилде үч төлөм системасынын операторунан лицензиялар кайтарылып алынган.

Отчеттук мезгилде алынган маалыматтарды талдоонун жыйынтыгында, төлөм системаларынын операторлору жалпы суммасы 44,94 млрд сомго 146,7 млн төлөмдү иштеп чыккан. 2019-жылга салыштырганда төлөмдөрдүн көлөмү 41,22 пайызга өскөн, бирок мында алардын саны 13,82 пайызга азайган.

Рынокто үчүнчү жактардын пайдасына төлөмдөрдү кабыл алуу системасы көп санда болгондугун эске алганда, ушул сегментте атаандаштык өнүккөн.

V. БАНК СЕКТОРУНУН ИШИН ЖӨНГӨ САЛУУНУ ӨРКҮНДӨТҮҮ

COVID-19 коронавирус пандемиясынын жана анын Кыргыз Республикасында жайылышынан улам келип чыккан кырдаалга байланыштуу отчеттук мезгилде финансы-кредит уюмдарынын ишин жөнгө салуучу ченемдик укуктук базанын жеткире иштелип чыгышы негизинен өлкөнүн банк жана финансы системаларында туруктуулукту сактоого жана финансылык кызмат көрсөтүүлөрдү керектөөчүлөрдүн укугун коргоого багытталган.

1. Берилген кредиттердин алкагында банктар тарабынан комиссиялык жана башка төлөмдөрдү белгилөөдө адилеттүү мамилени камсыз кылуу максатында, Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 26-февралында № 2020-П-12/8-8-(НПА) “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым ченемдик укуктук актыларына комиссиялык жана башка төлөмдөр маселелери боюнча өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” токтом кабыл алынган.

2. Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 18-мартында №2020-П-12/13-1-(БС) “COVID-19 пандемиясына байланыштуу финансы-кредит уюмдарынын ишин жөнгө салуунун убактылуу эрежелери жөнүндө” токтом кабыл алынган.

Бул токтомго ылайык, коммерциялык банктарга жана БФКУларга:

- кредиттик келишимдердин шарттарын кайра карап чыгууга байланыштуу комиссиялык жана башка төлөмдөрдү чегерүүгө жана алууга тыюу салынат;

- милдеттенмелерди аткарбаганы/талаптагыдай аткарбаганы үчүн карыз алуучуларга үстөк айыптарды (айыптык төлөм/туумдарды) кошо алганда, айыптык санкцияларды салууга жана алууга тыюу салынат;

- берилген кредиттердин төлөмдөрү боюнча төлөө мөөнөтүн үч айдан кем эмес мөөнөткө жылдыруу сунушталат;

- кредиттик келишимдердин шарттары өзгөрүлгөндө, кредиттердин классификациясынын категориясын начарлатпоого жол берилет;

- кредиттик бюролорго берилген, кечиктирилген төлөмдөр жөнүндө маалымат, терс кредиттик маалымат катары кошулбашы жана кечигүү себептери катары каралышы керек.

3. Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 23-мартында № 2020-П-12/14-1-(БС) “COVID-19 коронавирусу жайылышына байланыштуу Кыргыз Республикасынын аймагына өзгөчө абал киргизүүдө Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын көзөмөлүнө алынган банктардын, банк эмес финансы-кредит уюмдарынын жана башка юридикалык жактардын иштөө тартиби жана алардын ишин жөнгө салуу жөнүндө” токтом кабыл алынган.

Бул документ калкка үзгүлтүксүз финансылык кызмат көрсөтүүнү жана банк кызматкерлерин коргоону камсыз кылуу максатында COVID-19 коронавирусунун жайылышына байланыштуу Кыргыз Республикасында өзгөчө кырдаал режимин киргизүү учурунда банктардын, банк эмес финансы-кредит уюмдарынын жана Улуттук банктын көзөмөлдүгүнө алынган башка субъекттердин иши боюнча чараларды аныктоо максатында иштелип чыккан.

4. Банктар тарабынан айрым экономикалык ченемдерди жана талаптарды аткарбай коюу тобокелдигин төмөндөтүү максатында Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 24-мартында № 2020-П-12/15-7-(НПА) “Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктары жана банк эмес финансы-кредит уюмдары милдеттүү түрдө аткарууга тийиш болгон экономикалык ченемдерди жана талаптарды белгилөө маселелери боюнча Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым убактылуу чечимдери жөнүндө” токтом кабыл алынган.

Токтом аркылуу:

- Улуттук банк Башкармасынын жаңы стандарттарды эске алуу менен суммардык капиталдын, левераждын жетиштүүлүк (шайкештүүлүк) коэффициентин, ликвиддүүлүктүн ордун жабуу коэффициентин эсептөө маселелери боюнча жакында кабыл алынган бир катар токтомдору токтотулган;

- коммерциялык банктардын иши жөнүндө маалыматты ачып көрсөтүү боюнча ченемдик укуктук актынын аракети токтотулган;

- ликвиддүүлүктүн ченемдерине, ошондой эле чет өлкө валютасындагы кредиттер боюнча кредиттик тобокелдикти өлчөө деңгээлине карата талаптар жеңилдетилген;

- 90 күндөн 270 күнгө чейин убакыт чеги көбөйтүлгөн, алар жогорулаган учурда банктар кредиттерге карата чегерилген пайыздар боюнча 100% камды түзүүгө тийиш.

5. Кошо жоопкерчиликтүү топторго жигердүү кредит берген банктардын топтук кредиттер портфелинин кескин төмөндөшүнөн жана келечекте ченемдерди аткарбай коюу тобокелдигинин келип чыгышынан улам ченемдерди кайра карап чыгуу зарылдыгына байланыштуу Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 24-мартында № 2020-П-12/15-6-(НПА) “Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын 2010-жылдын 30-июнундагы № 52/4 “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым ченемдик укуктук актылары жөнүндө” токтомуна толуктоолорду киргизүү жөнүндө” токтом кабыл алынган.

6. Улуттук банк Башкармасынын 2020-жылдын 24-мартындагы №2020-П-12/15-5-(НПА) токтому аркылуу финансы-кредит уюмдарынын баалуу кагаздар менен операцияларына тиешелүү Улуттук банктын айрым ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөр бекитилген. Баалуу кагаздар рыногун өнүктүрүү үчүн Улуттук банктын ченемдик укуктук актыларында Кыргыз Республикасынын резидент эмитенттеринин баалуу кагаздарын банктар тарабынан сатып алуу жана классификациялоо боюнча талаптар төмөндөтүлгөн.

7. Коммерциялык банктарга кампалык күбөлүктөрдү күрөөгө коюу менен кредиттөө боюнча талаптарды белгилөө жагында Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 25-мартында “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” токтом кабыл алынган.

Кампа күбөлүктөрүн күрөөгө коюу менен кредиттерди берүү учурунда тобокелдиктерди минималдаштыруу максатында, токтом аркылуу төмөнкүлөргө минималдуу талаптар белгиленген:

- кампа күбөлүктөрүн чыгаруу (берүү) менен кампаларда продукцияны сактоо боюнча кызматтарды көрсөткөн баалуу кагаздын (товардык кампанын) эмитентине;

- карыз алуучунун төлөө жөндөмдүүлүгүн талдоо үчүн документтерге;

- айыл чарба продукцияларына баалардын сезондук өзгөрүүлөрүнө чейрек сайын байкоо жүргүзүүгө, продукциянын (товардын) баасынын өзгөрүүсүнүн күрөөлүк камсыздоонун наркына тийгизген таасирин талдоого;

- кампа күбөлүктөрүн күрөөгө коюу менен каржылоонун алкагында камсыздоого ээ активдердин классификациясына;

- күрөөлүк камсыздоонун сапатын баалоо үчүн документтерге.

8. Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 30-мартында № 2020-П-12/19-1-(БС) “COVID-19 коронавирусу жайылышына байланыштуу Кыргыз Республикасынын айрым аймактарына өзгөчө абал киргизүүдө Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын көзөмөлүнө алынган банктардын, банк эмес финансы-кредит уюмдарынын жана башка юридикалык жактардын иштөө тартиби жана алардын ишин жөнгө салуу жөнүндө” токтом кабыл алынган.

Бул документ жугуштуу оорулар эпидемиясына байланыштуу өзгөчө абалдын орун алышы шарттарында калкка массалык жугуу коркунучу келип чыккан учурда Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын көзөмөлүнө алынган коммерциялык банктардын, банк эмес финансы-кредит уюмдарынын жана башка юридикалык жактардын ишиндеги тобокелдиктерди кыскартуу максатында иштелип чыккан, ошондой эле алардын аткарылышын камсыз кылган жана Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын көзөмөлүнө алынган банктардын, банк эмес финансы-кредит уюмдарынын жана башка юридикалык жактардын олуттуу бизнес процесстеринин иштешин камсыз кылуу үчүн персоналга массалык жугуу коркунучу келип чыкканга чейин, учурунда жана/же пайда болгондон кийин колдонулган иш-чаралардын комплексин жүзөгө ашыруу ыкмалары.

9. Өлкөнүн банк жана финансы системаларынын туруктуулугун колдоо максатында Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 3-апрелинде № 2020-П-12/20-1-(НПА) “Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктарынын жана банк эмес финансы-кредит уюмдарынын Кыргыз Республикасынын Улуттук банкына отчет берүүсүнүн убактылуу мөөнөттөрү жөнүндө” токтом кабыл алынган.

Токтом Улуттук банкка банктар жана банк эмес финансы-кредит уюмдары (ФКУ) тарабынан отчетторду берүү мөөнөттөрүн узартууга байланыштуу чыгарылган жана белгиленген мөөнөт ичинде ФКУ тарабынан Улуттук банктын отчеттуулук маселелери боюнча талаптарын өз убагында аткарбай коюу тобокелдиктерин азайтууга багытталган.

10. COVID-19 коронавирусу жайылышынан улам Кыргыз Республикасынын айрым аймактарына өзгөчө абал киргизилгендигине байланыштуу Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 16-апрелинде № 2020-П-12/23-1-(БС) “Банктын финансылык отчетуна аудит жүргүзүү, бекитүү, сунуштоо жана жарыялоо мөөнөттөрүн узартуу жөнүндө” токтом кабыл алынган.

11. Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 29-апрелинде төмөнкү токтомдор кабыл алынган:

1) Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым талаптарын жеңилдетүүгө жана алардын аткарылышын убактылуу токтотууга жана банктык кызмат көрсөтүүлөрдү керектөөчүлөрдүн укуктарын коргоого багытталган “Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктарынын ишин жөнгө салуу боюнча убактылуу кошумча чаралар жөнүндө” токтом.

Коммерциялык банктар үчүн Улуттук банк Башкармасынын тиешелүү чечими кабыл алынганга чейин токтом аркылуу:

- мониторингдин жыштыгын кыскартуу менен карыз алуучулардын кредиттерине мониторинг жүргүзүү боюнча талаптар жеңилдетилген. Ошол эле учурда, кредит боюнча жүргүзүлгөн төлөмдөрдүн негизинде талдоо каралган керектөө кредиттери боюнча төлөм мониторинги жүргүзүлүүгө тийиш;

- кыймылдуу мүлктүн мониторинги боюнча талаптардын аткарылышы токтотулган;

- белгилүү бир шарттар сакталган учурда, карыз алуучуларга улуттук валютада керектөө кредиттерин берүү мүмкүнчүлүгү берилген;

- кредиттерди берүүдө жеке ишкерлерден мамлекеттик органдардан каттоо жөнүндө документтерди (күбөлүк, патент) талап кылбоого жол берилет;

- банк эсебин ачууда салык төлөөчүнүн салыктык каттоо фактысы жөнүндө салык кызматынын маалым катын жеке ишкерлерден талап кылбоого жол берилет. Ушундай эле жеңилдик чакан жана орто бизнес үчүн жеңилдетилген күрөөсүз кредиттерди берүүгө байланыштуу программалардын алкагында кредит алуу үчүн эсепти ачууда юридикалык жактарга (резиденттерге) берилет;

2) № 2020-П-12/25-7-(НПА) “Коммерциялык банктар тарабынан активдерди классификациялоо жана потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга камга тиешелүү чегерүүлөрдү ишке ашыруу боюнча убактылуу эрежелер жөнүндө” токтом, бул банктарга чыгашаларды бөлүштүрүүгө, ишкердик субъекттерине жана калкка кредит берүү үчүн ресурстарды мобилизациялоого жана банк тутумунун туруктуу иштешин камсыз кылууга мүмкүндүк берет.

Токтом аркылуу коронавирус инфекциясынын жайылышынан улам сапаты начарлап же начарлап кеткен активдерди классификациялоо, ошондой эле ишкердик субъекттеринин жана өлкөнүн калкынын ишин калыбына келтирүүгө/жандандырууга багытталган максаттуу мамлекеттик программалардын же программалардын алкагында бериле турган кредиттердин классификациясы белгиленген.

12. Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 13-майында № 2020-П-12/27-1-(НПА) “Кардарларды аралыктан тейлөө режиминде идентификациялоо жана верификациялоо тартиби жөнүндө” токтом кабыл алынган, анда видео байланыш, ошондой эле кардарлар менен өз

ара иш алып баруу боюнча башка каналдар аркылуу кардарларды аралыктан идентификациялоо жана верификациялоо тартиби келтирилген.

13. Улуттук банк Башкармасынын 2020-жылдын 8-июлундагы №2020-П-12/39-1-(НПА) токтому менен Улуттук банктын ченемдик укуктук актыларын өркүндөтүү, ошондой эле банктарды кайра уюштурууга жана кызмат адамдарын, анын ичинде туунду коммерциялык банктарды жана кепилдик фонддорун макулдашууга байланыштуу маселелерди жөнгө салуу максатында Улуттук банк Башкармасынын айрым токтомдоруна, анын ичинде “Банктардын ишин лицензиялоо жөнүндө” жобого өзгөртүүлөр бекитилген.

14. Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 12-августунда №2020-П-12/45-3-(НПА) “Атайын жөнгө салуу режими жөнүндө” жобону бекитүү тууралуу” токтом кабыл алынган. Токтом аны Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык келтирүү жана кызмат көрсөтүүлөрдүн жеткиликтүүлүгүн жогорулатуу максатында учурдагы жана жаңы оюнчулар тарабынан банк жана төлөм системаларынын рыногуна, анын ичинде Кыргыз Республикасынын региондорунда инновациялык кызматтарды/технологияларды киргизүүгө тоскоолдуктарды азайтуу максатында кабыл алынган.

15. Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 12-августунда №2020-П-12/45-4-(НПА) “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым ченемдик укуктук актыларына атайын жөнгө салуу режимдеринин алкагында лицензиялар маселелери боюнча өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” токтом кабыл алынган. Анда Улуттук банктын Көзөмөл боюнча комитетине жана Төлөм системасы боюнча комитетине атайын жөнгө салуу режиминин алкагында уруксат берүү документтерин берүүгө байланыштуу маселелерди кароого ыйгарым укуктардын берилиши каралган.

16. Кыргыз Республикасынын Президентинин 2020-жылдын 8-январындагы “2020-жылды Региондорду өнүктүрүү, өлкөнү санариптештирүү жана балдарды колдоо жылы деп жарыялоо жөнүндө” жарлыгын ишке ашыруунун алкагында, ошондой эле өлкөнүн алыскы региондорунун тургундары үчүн банктык кызмат көрсөтүүлөрдүн жеткиликтүүлүгүн камсыз кылуу максатында, 2020-жылдын 22-сентябрында мобилдик кеңселердин техникалык бекемделишинин талаптарын белгилөө жагында “Финансы-кредиттик мекемелерди техникалык чыңдоо жана аларды Кыргыз Республикасында коргоо тартиби боюнча бирдиктүү талаптар жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин жана Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын биргелешкен буйругуна өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” буйрукка кол коюлган.

17. Банктардын ишине тобокелдикти аныктоого багытталган көзөмөлдөө методдорун андан ары өркүндөтүүнүн, калктын банк кызматтарына жеткиликтүүлүгүн жогорулатуунун, ошондой эле Улуттук банктын ченемдик укуктук актыларын финансылык отчеттуулуктун эл аралык стандарттарына шайкеш келтирүүнүн алкагында, Улуттук банк Башкармасынын 2020-жылдын 25-ноябрындагы №2020-П-12/67-2-(НПА) токтому менен айрым ченемдик укуктук актыларга өзгөртүүлөр бекитилген.

Өзгөртүүлөргө ылайык, банкта эсеби бар кардарларга айдоочулук күбөлүктү колдонуп, банктык эсебин толуктоого уруксат берилген, эсеп ачууда юридикалык жактар тарабынан банкка берилген кол тамга жана мөөр оттискасынын үлгүсү менен карточка нускаларынын саны кыскарган, кыймылсыз мүлккө (негизги каражаттарга) инвестициялардын максималдуу өлчөмүнүн көрсөткүчүнүн эсеби кайрадан каралган.

Мындан тышкары, инспекторлор тарабынан банк тутумунун тобокелдиктерин баалоо үчүн тиешелүү маалыматтарды берүү боюнча банкка суроо-талаптарды жөнөтүү мүмкүнчүлүгү каралган. Инспектордук текшерүүлөрдүн алкагында жөнгө салуучуга банктардын айрым категориядагы кызматкерлерине корпоративдик электрондук кат алышуудан пайдалануу мүмкүнчүлүктөрүн берүүгө жана аны банктар тарабынан сактоого карата талаптар белгиленген.

18. Банк портфелинин экономикалык наркынын пайыздык чен тобокелдигине дуушар болуу деңгээлин аныктоо үчүн коммерциялык банктардан маалымат алуу максатында Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 23-декабрында №2020-П-12/73-10-(НПА) “Кыргыз

Республикасынын Улуттук банкынын айрым ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” токтом кабыл алынган. Мындан тышкары, токтомдо ликвиддүүлүк ченемдерин эсептөө тартибин өзгөртүү (КЗ.1, КЗ.2) жана Улуттук банк тарабынан коммерциялык банктарга алардын системалык жактан мааниге ээ экендиги жөнүндө сандык көрсөткүчтөрдүн негизинде билдирүү ченемин киргизүү каралган.

19. Банктардын активдеринин жана баланстан тышкаркы милдеттенмелеринин сапатын туура эмес чагылдыруу тобокелдиктерин азайтуу максатында, Улуттук банк Башкармасынын 2020-жылдын 23-декабрындагы №2020-П-12/73-11-(НПА) “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” токтому менен Улуттук банктын айрым ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөр бекитилген, ага ылайык, реструктуризацияланган кредиттердин классификациясынын талаптары кайра каралып, банктын активдерин жана баланстан тышкаркы милдеттенмелерин классификациялоого карата кошумча талаптар белгиленген.

20. Улуттук банк Башкармасынын 2020-жылдын 28-декабрындагы №2020-П-12/75-3-(НПА) токтому менен күрөөлүк мүлктүн наркын ашыкча баалоо же төмөндөтүү тобокелдиктерин азайтуу, банк тутумундагы иштебеген активдердин өсүшүн алдын алуу максатында Улуттук банктын ченемдик укуктук актыларына банктар тарабынан күрөөгө коюлган мүлктү баалоо тартибин өркүндөтүү, банктардын башка мүлктөрү менен иштөөнүн ички контролдоо сапатын жогорулатуу жана кредиттерди төлөө үчүн банк тарабынан кабыл алынган турак жай эмес мүлктүн классификациясына карата талаптарды күчөтүү жагында өзгөртүүлөр киргизилген.

Ислам каржылоо принциптери

1. Ислам каржылоо принциптерине ылайык операцияларды ишке ашырган банктарда корпоративдик башкаруунун айрым маселелерин тактоо жана “ислам терезесине” ээ банктар тарабынан финансылык отчетту түзүү максатында, Улуттук банк Башкармасынын 2020-жылдын 26-февралындагы №2020-П-12/8-7-(НПА) токтому менен Улуттук банктын айрым ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөр бекитилген.

2. Ислам баалуу кагаздар рыногун өнүктүрүү жана рыноктун катышуучулары үчүн бирдей шарттарды түзүү үчүн Улуттук банк Башкармасынын 2020-жылдын 24-мартындагы №2020-Р-12/15-5-(НПА) токтому менен Улуттук банктын айрым ченемдик укуктук актыларына ислам каржылоо принциптери боюнча, баалуу кагаздар менен операцияларды жүзөгө ашырган финансы-кредит уюмдарынын операцияларына, жана кредиттик тобокелдикти тескөө операцияларына тиешелүү өзгөртүүлөр бекитилген.

3. Улуттук банк Башкармасынын 2020-жылдын 8-июлундагы № 2020-П-12/39-2-(НПА) токтому аркылуу “Ислам банк иши жана каржылоо принциптерине ылайык жүзөгө ашырылуучу операцияларды жүргүзүүчү банктар тарабынан ачык валюта позициясынын лимиттеринин сакталышынын тартиби жөнүндө” нускоого өзгөртүүлөр бекитилген, алар ачык позицияны эсептөөнүн тартибин аныктоого жана баалуу металлдардагы ачык позициялардын лимиттерин ислам банктары жана “ислам терезесине” ээ банктар тарабынан сакталышын контролдоого багытталган.

4. Ислам каржылоо принциптерине ылайык колдонулган бүтүмдөрдүн/келишимдердин мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү максатында, Улуттук банк Башкармасынын 2020-жылдын 23-сентябрындагы №2020-П-12/51-1-(НПА) токтому менен төмөнкүлөргө өзгөртүүлөр бекитилген:

- “Ислам банк иши жана каржылоо принциптерине ылайык жүзөгө ашырылган операциялар жөнүндө” жобо;

- “Пилоттук долбоордун алкагында Кыргыз Республикасында ислам каржылоо принциптерин ишке ашыруу жөнүндө” жобо.

5. Кардарлардын акча каражаттарын жайгаштыруудан алынган пайданы/чыгымды бөлүштүрүүнү стандартташтыруу, ошондой эле ислам банк иши жана каржылоо принциптерине

ылайык, банктар тарабынан түзүлгөн каржылоо портфелин жана аманаттарды тескөө боюнча талаптарды белгилөө максатында Улуттук банк Башкармасынын 2020-жылдын 25-ноябрындагы №2020-П-12/67-3-(НПА) токтому менен Ислам банк иши жана каржылоо принциптерине ылайык пайданы/чыгымды банктык эсептерге, банктык аманаттар боюнча эсептерге бөлүштүрүү боюнча нускоо бекитилген.

ГЛОССАРИЙ

Банктык аманат (депозит) – бул финансы-кредит уюму башка жак менен түзгөн келишим боюнча кайтарымдуулук, төлөөгө жөндөмдүүлүк, мөөнөттүүлүк шарттарында кабыл алынган акча каражаттар суммасы. Аманаттар мөөнөттүү жана талап боюнча төлөнүүчү болуп бөлүнөт. Талап боюнча төлөнүүчү аманаттардын сактоо мөөнөтү көрсөтүлбөйт, ал эми мөөнөттүү аманаттар – белгилүү бир мөөнөткө салынат.

Банктык кредиттер – бул банк тарабынан белгилүү бир мөөнөткө кайтарымдуулук жана кредиттик пайызды төлөөгө жөндөмдүүлүк шарттарында берилген акча каражаттары.

Валюта рыногу – чет өлкө валютасын сатып алуу-сатуу боюнча операциялар ишке ашырылган рынок. Экономикалык мазмуну боюнча – бул акча рыногунун сектору, мында валюта сыяктуу өзгөчө товарга суроо-талап менен сунуш тең салмактанып турат. Өз багыты жана уюштуруу формасы боюнча бул атайын институттар жана механизмдер топтому, алар өз ара суроо-талап менен сунуштун негизинде улуттук жана чет өлкө валютасын эркин сатуу жана/же сатып алуу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылат.

Акча рыногу – бул катышуучулар ортосунда кредиттер жана баалуу кагаздар формасындагы каражаттар кыска мөөнөткө сунушталган жана алынган рынок.

Баалуу кагаздардын кирешелүүлүгү – баалуу кагаз боюнча жылдык кирешенин анын рыноктук баасына карата катышы; баалуу кагаздын ээси алган пайда ченеми (нормасы).

Турак жайдын жеткиликтүүлүк индекси – жарандардын квартира сатып алуу мүмкүнчүлүгү көз карашынан алганда, турак жай рыногунун абалынын көрсөткүчү. Стандарттуу квартиранын (54 чарчы метр жалпы аянты менен) орточо рыноктук наркы үч адамдан турган үй-бүлөнүн (эки чоң адам жана бир өспүрүм) орточо жылдык кирешесине катышы катары эсептелет.

Төлөм системаларынын жеткиликтүүлүк коэффициенти – системанын пайдалануучулары үчүн алардын талаптары боюнча кызмат көрсөтүүлөрдөн жана маалыматтардан пайдалануу мүмкүнчүлүгү катары системанын жеткиликтүүлүгүн мүнөздөгөн көрсөткүч. Техникалык үзгүлтүктөрдөн улам иштебей токтоп калуулар, электр энергиясын өчүрүүлөр, системанын операциялык күнүн кеч баштоо же эрте аяктоо, системадан пайдалануу убактысын кыскартат.

Төлөм системаларынын ликвиддүүлүк коэффициенти системанын катышуучуларынын эсептеринде төлөмдөрдү жана эсептешүүлөрдү жүргүзүү үчүн ликвиддүү каражаттардын жетиштүүлүгүн мүнөздөйт.

Макропруденциалдык талдап-иликтөө – бүтүндөй финансы системасынын күчтүү жактарын жана чабал жерлерин баалоо жана мониторинг жүргүзүү.

Минималдуу керектөө бюджетти – жашоо минимумуна ылайык келген минималдуу ыңгайлуулуктардын жана кызмат көрсөтүүлөр топтомунун наркы.

Баалуу кагаздар рыногу – уюштурулган биржалар жана түзүмдөр (баалуу кагаздардын компания-депозитарийлери, эсепке алуу жана клирингдик палаталар), ошондой эле биржанын ишине байланышкан кызмат көрсөтүүлөрдү сунуштаган башка компаниялар. Бул категорияга иши финансылык корпорациялар тарабынан камсыздалган депозитарийлер жана электрондук клиринг системалары, ошондой эле биржалардын жана аларга байланыштуу институционалдык бирдиктердин ишине көзөмөл жүргүзгөн же аларды жөнгө салган улуттук өз алдынча жөнгө салуучу уюмдар кирет.

Стресс-тесттер – портфелдин макроэкономикалык жагдайда же өзгөчө, бирок чындыкка жакын жагдайларда олуттуу өзгөрүүлөргө дуушар болушуна баа берүү үчүн колдонуучу ыкмалар.

Жумушсуздук деңгээли – айкын жумушсуз жарандардын санынын экономикалык жигердүү калктын жалпы санына карата пайыздык катышы.

Финансылык активдер өзүндө капиталга катышуу инструменттерин жана инвестициялык фондулардын пайларын/акцияларын, карыздык инструменттерди, туунду финансылык инструменттерди кызматкерлер үчүн акцияларга опциондорду жана монетардык алтынды камтыйт.

КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

ААК – ачык акционердик коом
АКШ – Америка Кошмо Штаттары
БФКУ – банк эмес финансы-кредит уюмдары
ГСРРВ – Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы
ЕАЭБ – Евразия экономикалык бирлиги
ЖАК – жабык акционердик коом
Жер агенттиги – Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Жер ресурстары боюнча мамлекеттик агенттиги
ИДӨ – ички дүң өнүм
КБ – коммерциялык банк
КБИ – керектөө баа индекси
КЖК – капиталдын жетиштүүлүк коэффициенти
КММ – күйүүчү-майлоочу материалдар
КМШ – Көз карандысыз Мамлекеттердин Шериктештиги
КР – Кыргыз Республикасы
КР УСК – Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети
КР ФМ – Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги
КСКК – “Кредиттик союздардын каржы компаниясы” ААКсы
КФБ – Кыргыз фондулук биржасы
КЭР – Кытай Эл Республикасы
МБК – мамлекеттик баалуу кагаздар
МКВ – мамлекеттик казына векселдери
МКК – микрокредиттик компания
МКО – мамлекеттик казына облигациялары
МФК – микрофинансылык компания
МФУ – микрофинансылык уюм
ПКС – пакеттик клиринг системасы
п.п. – пайыздык пункттар
ПРБО – мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчет
РППУ – потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга каралган кам
РФ – Россия Федерациясы
ТСК – таза суммардык капитал
Улуттук банк – Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
ФАО (FAO) – БУУнун Азык-түлүк айыл чарба уюму
ФКУ – финансы-кредит уюму
ФРС – Федералдык резерв системасы
ЭВФ – Эл аралык валюта фонду
COVID-19 (COronaVIrus Disease 2019) – 2019-жылдагы коронавирус инфекциясы
DTI (Debt-to-Income) – карыз алуучунун негизги жылдык кирешесине кредит берүү учурунда (негизги карыздын суммасын жана жарыяланган (билдирилген же декларацияланган) отчеттук мезгил ичиндеги төлөм пайыздарын кошо алганда) карыз алуучунун кредиттер боюнча төлөө суммасынын катышы
LTV (Loan-to-Value Ratio) – берилген кредиттердин көлөмүнүн күрөөлүк камсыздоонун наркына карата катышы
ROA (Return on assets) – активдердин кирешелүүлүк коэффициенти
ROE (Return on equity) – өздүк капиталдын кирешелүүлүк коэффициенти
SWIFT – финансылык билдирүүлөр менен алмашуу үчүн инфраструктура
VaR – пайыздык тобокелдик